

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Diplomová práce

Čína: nová supervelmoc?

Josef Holík

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Mezinárodní vztahy

Diplomová práce

Čína: další supervelmoc?

Josef Holík

Vedoucí práce:

Mgr. Lubomír Lupták, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, Duben 2013

.....

Děkuji panu doktorovi Luptákovi za jeho cenné připomínky, pomoc při hledání zdrojů a také jeho čas, který mi věnoval nejen v rámci konzultačních hodin. Primárně mu ale děkuji, za to, že se mne a vedení mé diplomové práce ujal v době, kdy to vůbec učinit nemusel a umožnil mi tak psát o velmi zajímavém a aktuálním tématu.

Obsah

Seznam zkratk.....	2
1. Úvod.....	4
1.1 Stanovení výzkumných otázek.....	6
1.2 Metodologie	6
2. Systémové teorie.....	9
2.1 Waltz jako výchozí bod k dalším teoriím.....	9
2.2 Wallersteinův přístup k mezinárodnímu systému: centrum, periferie a americký pád ..	11
2.3 Přístup Barry Buzana a Richarda Littlea	13
2.4 Kupchanův koncept benigní unipolarity	17
2.5 syntéza představených teorií.....	19
3. Podoba současného mezinárodního systému	21
4. Vymezení analyzovaného regionu.....	24
4.1 Specifika analyzovaného regionu	26
5. Analýza ekonomických vztahů Číny v regionu a na globální úrovni	29
5.1 Ekonomické struktury současného mezinárodního systému na globální úrovni.....	30
5.1.1 Skupina SB.....	30
5.1.2 Světová obchodní organizace.....	32
5.1.3 IMF	33
5.2 Ekonomické struktury na regionální úrovni: ASEAN	35
5.3 Ekonomická síla Číny: důvody čínského růstu.....	37
5.3.1 Čína jako stát se silným zázemím v oblasti vědy a výzkumu	42
5.4 Ekonomické vztahy Číny v regionu.....	43
5.4.1 Síla jednotlivých ekonomik v regionu a napojenost na Čínu	44
5.5 Závěry vyvozené z analýzy ekonomického sektoru	52

6. Analýza politických vztahů Číny v regionu a na globální úrovni	54
6.1 Politická role Číny v současném mezinárodním systému na globální úrovni.....	54
6.2 Politické struktury současného mezinárodního systému na regionální úrovni: „pacifický region“ a země „ASEANu“	56
6.3 Politika dobrého sousedství v jihovýchodní Asii a Pacifiku (ASEAN a NEACD).....	57
6.4 Soft power jako nová čínská tvář	58
6.4.1 Čínská zkouška ze soft power: eskalace situace na Korejském poloostrově	61
6.5 Vztahy s Japonskem.....	62
6.6 Závěry vyvozené z analýzy politického sektoru	64
7. Závěr.....	65
Bibliografie a zdroje	68
Internetové zdroje.....	72
Resumé.....	74

Seznam zkratk

ACFTA	ASEANChina Free Trade Agreement
APT	ASEAN Plus Three
ARF	ASEAN Regional Forum
ASEAN	Association of Southeast Asian Nations
EAS	East Asia Summit
FDI	Foreign Direct Investment
FYROM	Former Yugoslavia Republic of Macedonia
IMF	International monetary Fund
NEACD	Northeast Asia Cooperation Dialogue
USD	U.S. Dolar
RMB	Renminbi
SB	světová banka
TAC	Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia
WTO	světová obchodní organizace

1. Úvod

Čína je v současnosti více než jen regionálním aktérem a stále častěji promítá své zájmy do dalších světových regionů. Tento trend můžeme sledovat jak na velkém objemu obchodu se státy EU, tak ale především na velmi intenzivní rozvojové podpoře států afrického, ale také jihoamerického kontinentu. Dle některých teoretiků modelu centrum-periferie je právě Čína státem, který by měl vystřídat současnou upadající supervelmoc, Spojené státy americké. Přesto se domnívám, že většina současných vědeckých prací zaměřených na systémovou analýzu či přímo na pozici Číny v mezinárodním systému je velmi ovlivněna neorealismem a především pak tím, co lze označit za „západocentrický přístup“ k mezinárodnímu systému a zcela ignoruje to, že státy západní strukturují své chování podle v mezinárodní politice podle jiných principů a hodnotových systémů a tím pádem sledují jiné zájmy a cíle, než zbytek států v mezinárodním systému. Právě proto je potřeba od této percepce odhlédnout a snažit se pochopit skutečnou roli Číny v mezinárodním systému co možná nejméně západní optikou.

Ve své diplomové práci budu vycházet z teorií mezinárodního systému a pracovat budu rovněž s konceptem velmocí a supervelmocí. Posloužit by mi tak měla především díla Immanuela Wallersteina („*World systems analysis: An Introduction*“) a Kennetha Waltze („*Theory of International Politics*“). V praktické části pak budu v rámci politického a ekonomického sektoru, které představili Barry Buzan a Richard Little v textu „*International Systems in World History: remaking the Study of International Relations*“, zkoumat vliv Číny v současném mezinárodním systému a možnost nástupu Číny jako nové velmoci.

Cílem této diplomové práce tedy bude analyzovat pozici Číny v současném mezinárodním systému, přičemž se budu inspirovat konceptuálním rámcem Barryho Buzana a Richarda Littla, který budu částečně doplňovat předpoklady Kennetha Waltze („*Theory of International Politics*“), z jehož díla Buzan z části vychází, ale do značné míry také kritizuje a přichází s alternativními přístupy. Avšak klíčovým konceptem pro mou práci je koncept benigní unipolarity Charlese Kupchana, který nám představil v článku „*After Pax Americana: Benign Power, Regional Integration,*

and the Sources of Stable Multipolarity“. Předmětem zkoumání bude role Číny v mezinárodním systému a to, jak se Čína snaží prosazovat aby mohla být považována za systémového hráče a tudíž za vyzyvatele USA a následně za novou globální velmoc. Sledovat budu chování Číny v pacifickém regionu (který je pro mé účely zkonstruován z dvou bezpečnostních komplexů jihovýchodní Asie a severovýchodní Asie a odpovídá Kupchanovu konceptu východní Asie jako jednoho ze tří klíčových světových regionů), který je dnes považován za region, ve kterém nejčastěji dochází ke střetu zájmů mezi Čínou, Japonskem a současnou supervelmocí USA. Právě díky tomu by mělo být vidět, jak se snaží Čína uplatňovat svůj vliv v podstatě na celém světě. A to prostřednictvím rozvojové pomoci, diplomacie, kulturních vlivů, ale také prostřednictvím investic do těžby nerostného bohatství či rozvoje infrastruktury. Jako sektory analýzy mi poslouží následující Buzanem a Littlem představené sektory: politický a ekonomický. Zde je nutné podotknout, že přejímám sektorové členění z knihy „*International Systems in World History*“. V textu nebudu operovat se sektorem enviromentálním, který pro svou diplomovou práci nepovažuji za relevantní a právě tak nebudu operovat se sektorem vojenským, protože dle mého názoru neexistuje možnost jak porovnat vojenskou sílu současné systémové mocnosti USA a Číny, poněvadž mezi nimi nedošlo k žádnému střetu, Čína se již po dlouhá desetiletí vojensky neangažovala nikde na zemi a její zbrojní technologie a vojenské kapacity jsou jen těžko známé. Navíc samotná analýza účasti Číny v bezpečnostních organizacích je do značné míry spojena s politickou rolí Číny. Samotná Čína pak sama vnímá svůj význam přes ekonomické, vědecké a technologické faktory (Kim, 2004, s. 40 – 41). V textu nebudu analyzovat ani sociální sektor. Zkoumanými oblastmi tedy budou ekonomická a politická, které mají vysokou výpovědní hodnotu a existuje řada dat dostupných informací, díky kterým se dá tato analýza realizovat. Výsledkem této analýzy by měl být ucelený pohled na pozici Číny v současném mezinárodním systému a zodpovězení níže uvedených výzkumných otázek. V kapitole zabývající se ekonomickým vlivem Číny v pacifickém regionu se zaměřím především na úroveň vzájemného obchodu, výši FDI v státech jihovýchodní Asi. Také se zaměřím na analýzu existujících ekonomických struktur (těmi rozumím organizace pro ekonomickou spolupráci, bezcelní zóny a zóny volného obchodu atd.) jak v regionu jihovýchodní Asie, tak na globální úrovni a roli Číny v těchto organizacích. V kapitole zabývající se politickou

rolí Číny v regionu se pak zaměřím především na bilaterální dohody, různé organizace prosazující politickou spolupráci a její prohlubování a roli Číny v těchto organizacích. Zaměřím se jak na úroveň regionu, tak opět na analýzu globálních organizací tohoto typu (především OSN) ale také regionální organizace (ASEAN, NEACD, ASEAN + 3 a různá další regionální fóra) a roli Číny a její zájmy v těchto strukturách.

1.1 Stanovení výzkumných otázek

Stěžejní výzkumnou otázkou této diplomové práce je, zda právě Čína může být tím státem, který by se měl stát novou supervelmocí, zda se za takový stát může považovat již v současnosti nebo naopak je pozice Číny v mezinárodním systému přeceněna. S tím se pojí další otázka, je-li v současném mezinárodním systému vůbec možné, aby stát jako USA mohl být nahrazen zcela odlišnou jednotkou, která vychází z úplně rozdílných idejí, aniž by tato změna vyvolala současně změnu charakteru systému. V případě, že by taková změna byla nutná, jaké parametry systému by měly být upraveny, aby v něm Čína mohla hrát roli supervelmoci? Není naopak možné, že současný mezinárodní systém má vytvořené takové struktury, že pouze stačí vyměnit klíčovou jednotku systému a systém bude v ostatním fungovat nezměněn?

USA hájí teorii demokratického míru a liberalismu, podobně jako drtivá většina západních států, které tvoří jádro současného mezinárodního systému. Proto se dá předpokládat, že aby se Čína mohla stát novým systémovým hráčem, bude potřeba nově zkonstruovat mezinárodní systém tak, aby ostatní státy Čínu jako supervelmoc vnímaly. To může být důvodem, proč je Čína tak aktivní v Africe, jihovýchodní Asii a Latinské Americe. Stejně tak ale nastávající čínská dominance může pramenit z pouhé ekonomické, politické a vojenské vyspělosti v kombinaci se soft power a nahrazením USA jako lídra ve stávajících globálních organizacích.

1.2 Metodologie

Tato diplomová práce je pojata jako jednopřípadová studie, která si klade za cíl sledovat roli a vliv Číny v rámci mezinárodního systému prostřednictvím analýzy ekonomických a politických vztahů Číny v dnešní nejvýznamější oblasti střetu zájmů s USA. Sektory budou vymezeny tak, jak jsou představeny Buzanem v knize

„*International Systems in World History*.“ Enviromentální sektor pro svou práci nepovažuji za relevantní, a proto s tímto sektorem nebudu operovat. Vynechám stejně tak i bezpečnostní sektor, který dle mého názoru nejde dostatečně objektivně analyzovat a stejně tak nepovažuji za relevantní socio-kulturní sektor, který jenom zběžně reflektuji v kapitole zabývající se čínskou soft power. V rámci politické oblasti se také zaměřím na chování Číny v Radě bezpečnosti OSN. V ekonomické rovině se zaměřím především na tok FDI, vzájemném obchodu a sílu jednotlivých ekonomik v oblasti střetu zájmů USA a Číny, kterou je mnou dále definovaný pacifický region.

Teoreticky budu vycházet z děl několika systémových teoretiků a konstruktivistických a neorealistických autorů. V textu mi poslouží díla Barry Buzana a Richarda Littlea, Immanuela Wallersteina („*World systems analysis: An Introduction*“) a Kennetha Waltze (konkrétně „*Theory of International Politics*“). Z díla Barry Buzana a Richarda Littlea přebírám především hladinu analýzy, kdy sledovat budu vliv Číny v celém mezinárodním systému prostřednictvím čínského vlivu v jednom regionu. Dále přebírám oblasti výzkumu, které jsem uvedl výše. Z knih „*International Systems in World History*“ a „*Social Theory of International Relations*“ čerpám především dynamiku a trendy v současném mezinárodním systému a trendy v tomto systému.

Pro to, abych mohl analyzovat vliv Číny v mezinárodním systému a především pak v jihovýchodní Asii mi poslouží rozdělení světa Barry Buzanem a Ole Wæverem v knize „*Regions and Powers*“. Je zde nutno říci, že budu reflektovat spíše strukturu superkomplexů a ne jednotlivých komplexů a protokomplexů, protože taková analýza je zcela mimo možnosti a rozsah vymezený pro diplomovou práci. Na základě role Číny v uvedených sektorech budu zkoumat vliv v regionálním komplexu jihovýchodní Asie a na základě výsledku této analýzy budu schopen zodpovědět své výzkumné otázky.

Práce bude rozvržena tak, že v teoretické části představím základní proudy akademické diskuse k problematice mezinárodního systému, konkrétně dílo Kennetha Waltze a přístup Barry Buzana s Richardem Littlem. Poté objasním svůj teoretický rámec, který vychází do značné míry právě z děl těchto autorů a je doplněn přístupem Wallersteina a a Charlese Kupchana (jehož teorie není systémová, ale při analýze v jihovýchodní Asii své uplatnění v mé práci najde). Je zde nutné uvést, které myšlenky mi od kterých autorů v mé práci poslouží. Od Waltze si беру základní předpoklad anarchie diktované nejen vnitřní strukturou jednotek, ale

také vzájemnou interakcí mezi jednotkami, od Charlese Kupchana čerpám především koncept benigní unipolarity, který je v kontextu s Wallersteinovými předpoklady o semiperiferním státu, který se stane vyzyvatelem současné velmoci, USA v podstatě jádrem mého analytického aparátu. Od Buzana a Littlea čerám především sektorové členění, které mi umožní zkoumat tak efektivněji čínský vliv v regionu i na globální úrovni. Následně definuji charakteristiku a dynamiku současného mezinárodního systému a jeho struktury, což je nezbytné pro další postup v mé diplomové práci a především pak pro zodpovězení výzkumných otázek a především pak důkladně vymezím mnou zkoumaný region. Následně pak budu v praktické části své diplomové práce ve dvou stanovených sektorech (ekonomický, politický) analyzovat roli Číny v mnou stanoveném světovém regionu a na základě výsledku této analýzy v propojení s teoretickou částí textu bych měl být schopen zodpovědět své výzkumné otázky, tedy zda se Čína může již nyní považovat za nadcházející supervelmoc, či zda je pouhým regionálním hráčem a zda by mohla být supervelmocí pouze za předpokladu, že se přenastaví celý mezinárodní systém a jaká by tato změna v mezinárodním systému měla být.

2. Systémové teorie

V této části své diplomové práce představím jednotlivé systémové teorie, ze kterých budu v práci nadále vycházet. Tyto teorie využiji hned v následující části své diplomové práce, ve které se budu snažit na základě teorií představených v této kapitole vysvětlit, jak funguje současný mezinárodní systém, jakou má dynamiku, jak fungují jednotky, které se v něm pohybují a tato část mi pak poslouží jako výchozí bod mé analýzy a bude nástrojem k zodpovězení mé výzkumné otázky. Z prací uvedených autorů ve svém textu konstruuji svůj analytický rámec a čerpám teoretické podklady pro finální analýzu. Všechny představené teorie tedy posléze v další kapitole utřídím v souladu s myšlenkami Buzana a Littlea a budu je vzájemně konfrontovat a představím na jejich základě vlastní konceptuální aparát.

2.1 Waltz jako výchozí bod k dalším teoriím

Základní teorií, ze které vychází další autoři, a ze které budu částečně vycházet také já ve své diplomové práci, je dílo Kennetha Waltze s názvem „*Theory of International Politics*“. Kenneth Waltz se řadí mezi neorealisty a jeho dílo je řadou autorů především z konstruktivistického proudu kritizováno. Výjimkou není ani Barry Buzan, z jehož teorie ve své práci vycházím také. Přesto se i Buzan s Waltzem na některých základních myšlenkách shodují, a proto jde vytvořit určitou syntézu jejich myšlení, která bude pro můj text přínosná.

Z Waltzova díla je pro mne velmi důležitý především jeho zájem o vztah mezi strukturou a jednotkami. Strukturu vnímá jako příčinu, přičemž dodává, že tato příčina ale není vnímána tak, že způsobuje jednání aktérů. To je dáno tím, že aktéři mohou jednat, ale struktura, v jejímž rámci se pohybují, nikoliv. Struktura sice ovlivňuje jednání uvnitř systému, ale činí tak nepřímo. Tento vliv struktury vzniká prostřednictvím socializace aktérů a jejich soutěží v systému (Waltz, 1979, s. 74). Celý mezinárodní systém je pak dle Waltze složen z jednotek ve vzájemné interakci a již zmíněné struktury. Waltz zdůrazňuje nutnost oddělit od definice struktury atributy a interakce mezi jednotkami, poněvadž jen tak lze rozlišit mezi proměnnými na úrovni jednotek a na úrovni struktury mezinárodního systému (Waltz, 1979, s. 79).

Waltzův systémový a strukturální přístup k mezinárodnímu systému tak vlastně přirovnává státy k firmám a mezinárodní systém k trhu, což ale v podstatě znamená, že systém je vytvářen pouze sečtením chování jednotek a Waltzův přístup tak není

strukturální, nýbrž individualistický. Mezinárodní systém je tak něco neplánovaného a vzniklého zcela spontánně a Waltz v této ekonomické paralele pokračuje, když zdůrazňuje zpětnou vazbu mezi systémem a státy. Soutěž mezi státy totiž vylučuje ty neúspěšné a tím státy socializuje, aby se chovaly určitými způsoby (Wendt, 1999, s. 14).

Waltz obhajuje vynechání personality, chování a interakcí aktérů tím, že jen tak lze získat dobrý pohled na mezinárodní systém. Struktury dle něj přetrvávají, i když povaha a chování aktérů se často mění. Přes to vše Waltz ve své práci představuje základní model jednotek v systému a jejich chování (Waltz, 1979, s. 80).

O struktuře mezinárodního systému Waltz říká, že narozdíl od politického systému států, který je hierarchický, je systém mezinárodní anarchický. Tím vlastně definuje principy, jakými jsou jednotky v systému uspořádány. Zásadním předpokladem pro mezinárodní systém je, že zde neexistuje žádná „vláda“ a proto jsou si jednotky formálně rovné a nikdo není oprávněn určovat pravidla hry. Mezinárodní politika a tedy i mezinárodní systém lze tedy definovat jako politiku v absenci vlády. Vzniklá anarchie pak způsobuje, že všechny jednotky (státy) v mezinárodním systému se chovají v podstatě stejně a liší se pouze svými možnostmi. Waltz tedy definuje ve své teorii charakter jednotek. Státy si Waltz svými slovy představuje jako „like units“. Jednotky jsou stejné v tom smyslu, že všechny jsou suverénní a potýkají se se stejnými povinnostmi. Rozdíly mezi státy jsou tedy v možnostech, ne ve funkcích. Státy se snaží zajistit si obranu, zisk, zdroje a právo (Waltz, 1979, s. 80 – 97). Vnitřní politika států tak může být zcela odlišná. Některé státy se zaměřují na blahobyt občanů, jiné na ekonomický růst, ale vůči zahraničí se chovají všechny státy totožně (Wendt, 1999, s. 98).

Waltz se ve své teorii také zaměřuje na otázku distribuce schopností mezi státy v mezinárodním systému, kterou vidí jako záležitost ryze materialistickou. Důraz zde tedy klade na zdroje, hrající roli v otázkách zisku a udržení moci v mezinárodním systému. Důležité jsou pro něj tedy ekonomické a vojenské schopnosti států, které určují jejich postavení v mezinárodním systému (Wendt, 1999, s. 98 – 99).

Jádrem Waltzovy teorie je tedy předpoklad, že státy jsou primární jednotkou v mezinárodním systému (připouští existenci jiných aktérů, ale stejně jako obchodní společnosti jsou dominantním aktérem na trhu, jsou i státy dominantním aktérem v mezinárodním systému) a chovají se v podstatě stejně v anarchické aréně

mezinárodního systému hrajíce hru s nulovým součtem. Základním rysem chování států je předpoklad, že kdokoliv může kdykoliv využít sílu, a proto je potřeba se na tuto možnost připravit. Válka tedy Waltzovou optikou může vypuknout kdykoliv mezi kýmkoliv a stává se systémem svépomoci. Tím se odlišuje mezinárodní systém od států směrem dovnitř. Mezinárodní prostředí je také prostředím, ve kterém se vytváří vzájemná závislost mezi státy, kterou si ale státy nepřejí, jelikož spolupráce sice plodí zisk obou stran, ale naskytá se otázka, kdo získá více. Právě taková otázka v systému svépomoci plodí jen krátkodobou spolupráci a neustálou připravenost na potenciální válku (Waltz, 1979, s.103 – 105).

Waltz se pak ve své systémové teorii přiklání k bipolárnímu uspořádání světa, které vidí jako nejbezpečnější pro udržení stability. Státy totiž lépe vyhodnocují situaci a své postavení v systému a tím se snižuje riziko konfliktů v systému (Wendt, 1999, s. 103). Waltz tedy považuje období bipolárního konfliktu za období více stabilní než současný unipolární svět. Svým způsobem může mít zčásti pravdu, protože v minulosti se póly vyvažovaly, v jejich rámci bylo méně pravděpodobné nalézt vyzyvatele hegemonu a otrást tak základními pravidly a nastavením mezinárodního systému bylo komplikovanější.

2.2 Wallersteinův přístup k mezinárodnímu systému: centrum, periferie a americký pád

Immanuel Wallerstein je jedním ze zástupců neomarxistické školy a jako takový poskytne pro mou práci především své členění světa na úzké centrum a širší periferii a ekonomické vztahy založené na vykořisťování, které probíhají právě mezi centrem a periferií.

Wallerstein na rozdíl od Waltze nepovažuje za hlavní jednotku analýzy státy, tyto nahradila v jeho teorii jednotka celého systému. Koncept světového systému pak byl původně spjat primárně s moderním mezinárodním systémem, který existuje ve formě světové ekonomiky (Wallerstein, 2007, s. 16). Vztahy mezi centrem a periferií jsou v moderním mezinárodním systému (kapitalistickém systému) určovány dělbou práce, nekonečným generováním zisku v centru a nerovným přerozdělováním na úrovni mezinárodního systému (Wallerstein, 2007, s. 20).

Firmám usídleným v centru to umožňuje kapitalistická světová ekonomika, která se skládá z celé řady institucí a procesů, a také jedinečný vztah mezi držiteli moci

ve státech a ekonomickými výrobci. Generování kapitálu pak probíhá v prostředí zdánlivě svobodného trhu, který je ve skutečnosti vhodně upravován vlastníky kapitálu nacházejícími se v kapitalistickém centru a zejména umístěnými v silných státech prostřednictvím cel, státních intervencí, zákazů dovozu, patentů a kvazi monopolů (Wallerstein, 2007, s. 24 – 28).

Díky těmto procesům tak vzniká geograficky sledovatelné centrum tvořené několika málo silnými státy, které mají v držení většinu světového kapitálu a neúměrně širší periferie, která je centrem vykořisťována, a slouží především jako výrobná produktů s nízkým ziskem. Mezi centrem a periferií pak lze nalézt semiperiferii, jež je tvořena státy, které jsou schopné vyrábět jak zboží s nízkým ziskem (tedy zboží produkované masově na periferii), tak některé zboží, které lze považovat za zboží s velkým ziskem vyráběné primárně v centru. Tyto státy, ovládané silnými ekonomickými aktéry se nejčastěji uchylují k protekcionistickým politikám ve snaze ochránit své produkční procesy před konkurencí zvenčí (Wallerstein, 2007, s. 28 -29).

Ve světové ekonomice ale dochází k cyklickým obměnám vedoucích výrobních odvětví a úpadku kvazi monopolů. To je dle Wallersteina dáno faktem, že na trh se snaží vstoupit více firem nabízejících zboží, na kterém lze generovat zisk, trh se následně tohoto zboží přesytí a dochází k stagnaci či recesi světové ekonomiky. Možnost řešení spočívá v přesunutí výroby do zemí s historicky nižší mzdou, což jsou státy semiperiferie. V této situaci dochází k úpadku intenzity kvazi monopolů a lze vysledovat takzvaný Kondratěvův cyklus skládající se ze dvou fází - fáze A (expanze) a fáze B (stagnace). Když tento cyklus končí, nikdy se nedostane do původních hodnot, ve kterých začínal, a tím pádem dochází k změně parametrů mezinárodního systému. V praxi to znamená překreslení mapy centrum – periferie a dá se předpokládat, že stát nacházející se na semiperiferii může vytěžit z úpadku centra a povýšit sám sebe do centra a na post nového světového hegemonu (Wallerstein, 2007, s. 30 – 36).

Wallerstein dále rozvádí chování silných států ke slabým a také postavení států semiperiferie, přičemž Wallersteinův názor na tyto vztahy je třeba v mé práci alespoň zmínit a určitým způsobem reflektovat. Wallerstein uvádí zcela jednoduchý předpoklad, a sice že silné státy lze považovat za přirozené rivaly, kteří soutěží o pozici hegemonu (zde se určitým způsobem shoduje s Waltzem, který tvrdí, že slabé státy existují jen proto, že jim to silné tolerují a že rivalitu si mohou dovolit

pouze silné státy) a slabým státům diktují pravidla hry a nutí je nechat otevřené hranice pro tok produktů z centra. Zajímavá je pak pozice semiperiferních států, které mají střední moc, stále se snaží posunout v mezinárodní hierarchii a pozvednout se do centra jako výrobce a také držitel kapitálu. Tyto státy musí tvořit aliance a využívat ekonomických příležitostí bez váhání. Příležitosti se otevírají především ve fázi B Kondratěvova cyklu, kdy se přesouvá výroba do několika málo semiperiferních států a ty mají šanci toho využít. Wallerstein rovněž užívá zajímavý termín „světová říše“, kterým myslí strukturu mezinárodního systému, jež je řízena jednou politickou autoritou. Dnes za tuto autoritu můžeme považovat právě USA (Wallerstein, 2007, s. 55 – 57).

V současné době tak lze vysledovat úpadek dosavadní supervelmoci USA, která se stala lídrem po druhé světové válce a řada autorů považuje za vyzyvatele a potenciálního nového hegemonu právě Čínu, která se zatím může dle některých autorů řadit na semiperiferii jako „pouhá“ střední mocnost a „střední království“ (Segal, 2004, s. 19). Právě do Číny jakožto semiperiferního státu dnes směřuje výroba celé řady výrobků donedávna produkovaných v USA a Evropě a v budoucnu se sem také možná bude přesouvat i kapitál získaný z této výroby.

2.3 Přístup Barry Buzana a Richarda Littlea

V následující kapitole nejprve představím pro mou diplomovou práci asi nejdůležitější přístup Barryho Buzana a Richarda Littlea, kteří se ve svém díle „*International Systems in World History*“ právě na vývoj mezinárodního systému v historii zaměřili. Následně pak provedu určitou syntézu předchozích teorií s touto, čímž bych měl získat vlastní konceptuální aparát.

Teoretický aparát Buzanovy a Littleovy knihy tkví v precizním rozlišení hladiny analýzy, sektorů analýzy a zdrojů vysvětlení. Buzan a Little tak rozlišují v podstatě pět základních hladin analýzy. Mezinárodní systémy jsou považovány za největší uskupení vzájemně komplexně závislých jednotek, mezi kterými dochází k neustálé interakci. V současném mezinárodním systému je na této úrovni zahrnuto dění na celé planetě (Buzan, 2010, s. 69). Další úrovní analýzy jsou mezinárodní subsystémy. Ty jsou do jisté míry podobné regionálním bezpečnostním komplexům, které nám představuje Buzan a Ole Wæver v knize „*Regions and Powers*“. Tyto subsystémy jsou tvořeny seskupeními jednotek v mezinárodním systému, které

můžeme rozlišovat od celého systému prostřednictvím partikulární intenzity jejich interakcí a vzájemné závislosti. Jedná se tedy především o různá regionální sdružení jako je například EU, ASEAN či OAU (Buzan, 2010, s. 69).

Jednou z nejvýznamnějších úrovní analýzy pro řadu teoretiků jsou pak jednotky. Ty se skládají z celé řady organizací, skupin, komunit a jednotlivců. Pro jednotku je však nezbytné, aby byla dostatečně pospolitá, jinak by nemohla být za aktéra považována (Buzan, 2010, s. 69).

Předposlední úroveň analýzy je zastoupena subjednotkami. Těmi Buzan a Little rozumí organizované skupiny jednotlivců nacházejících se v jednotkách (například státech), které jsou schopné jednání jednotek ovlivnit. Nejnižší úroveň analýzy představují jednotlivci (Buzan, 2010, s. 69).

Další důležitou částí Buzanova a Littleova díla, ze které bude můj vlastní text do velké míry vycházet, jsou pak sektory analýzy, díky kterým se budu moci zaměřit na více aspektů jednoho problému a tímto užitým přístupem mi pomohou získat lepší obraz o realitě. Jak jsem již výše uvedl, Buzan a Little ve svém textu představují hned pět sektorů analýzy, přičemž já ve svém textu budu operovat pouze se dvěma z nich, které jsou pro mne klíčové – politický a ekonomický. Každý z těchto sektorů je velmi specifický, na stejnou věc nahlíží skrze zcela odlišný pohled a díky tomu tak v každém sektoru můžeme najít diametrálně odlišnou dynamiku, jiné aktéry, aktivity a specifické interakce (Buzan, 2010, s. 72).

Prvním sektorem, který zde představím, je však sektor vojenský. Tento sektor byl klíčový pro většinu klasických realistů a také neorealistů, leč i v dnešní době je tento sektor velmi důležitý pro analýzu vlivu potenciálních supervelmocí. Logika tohoto sektoru tkví ve vztazích násilného donucení a schopnosti aktérů vést mezi sebou války. Důraz je kladen především na obranné a útočné schopnosti aktérů v mezinárodním systému (Buzan, 2010, s. 73). V tomto sektoru v současnosti stále hraje nejvýznamnější roli USA, která má nejmodernější armádu, ale v kapacitách se již ocitá na pokraji svých možností a vzhledem k tomu, že je vnímána za nejvýraznějšího garanta bezpečnosti na planetě, je právě tento sektor velmi důležitý. Vojenský sektor je značně zajímavý, ale jak jsem již výše uvedl, v současnosti není mnoho analytických přístupů, jak měřit vojenský vliv Číny ve zkoumaném regionu, či dokonce na globální úrovni, proto se ve své práci zaměřím na dva následující sektory.

V pořadí druhý sektor, který Buzan a Little v textu představují je sektor politický. V tomto sektoru jsou nejdůležitějšími vztahy autorita, vládnutí a uznání. Jeho důležitou součástí je také organizační stabilita systémů vládnutí a ideologií, které těmto systémům dávají legitimitu. Otázkou je také vzájemná percepce mezi aktéry, tedy zda se vnímají jako rovnocenní či mezi nimi panuje určitá hierarchie, která je oběma stranami uznávána. Klíčovými parametry jsou zde vláda, normy, pravidla a instituce nad úrovní státu (Buzan, 2010, s. 73).

Ekonomický sektor se zaměřuje na vztahy obchodu, produkce a financí a na otázku, jak aktéři získávají přístup ke zdrojům (Buzan, 2010, s. 73). Tento sektor je v mém textu také považován za jeden z klíčových, poněvadž v kapitole zabývající se ekonomickým vlivem Číny v oblasti střetávajících se zájmů s USA zkoumám především FDI a to, jak Čína získává a diverzifikuje zdroje, což zajišťuje budoucí energetickou a zdrojovou nezávislost.

Po představení hladiny a sektorů analýzy již zbývá pouze představení zdrojů vysvětlení. Ty lze jednoduše popsat jako proměnné, které vysvětlují určité chování aktérů. Buzan a Little vymezují tři základní zdroje vysvětlení. Těmi je interakční kapacita, proces a struktura. Prvním zdrojem, který zde popíšu, je proces. Proces v podstatě znamená určité vzorce interakce v rámci existujícího systému, ke kterým dochází mezi existujícími jednotkami uvnitř systému. Každý takový vzorec poskytuje určité důkazy o procesu, který je výsledným produktem dynamiky interakce mezi jednotkami v systému. Proces nám tedy poskytuje v rámci naší analýzy informace týkající se akcí a reakcí uvnitř systému. V ekonomické oblasti můžeme za proces považovat přímé zahraniční investice Číny do určitého státu či regionu, či vzájemný obchod mezi dvěma státy. Ve vojenské oblasti například mírové mise, probíhající konflikty či pozorovatelské, poradenské mise vojenského charakteru (Buzan, 2010, s. 79). V rámci procesů lze sledovat určité trvajících či opakujících se vzorce ve vztazích mezi jednotkami, které Buzan s Littlem označují za procesní formace. Mezi tyto takzvané procesní formace patří bezpečnostní komplexy, aliance, diplomacie, režimy, soutěž na trhu, mezinárodní organizace a další ekonomické mezinárodní vztahy. Některé procesní formace se zaměřují na omezení anarchie v mezinárodním systému (tedy základním organizačním rámcem na úrovni mezinárodního systému dle Waltze) s cílem dosáhnout spolupráce, společného zisku a míru (Buzan, 2010, s. 79).

Druhým zdrojem vysvětlení je interakční kapacita. Interakční kapacita je zdrojem, který se v průběhu času asi nejvíce měnil a dnešní podoba je zcela odlišná od předešlých forem interakční kapacity. Tento zdroj vysvětlení se týká především otázky kapacity transportních, komunikačních a organizačních schopností mezi jednotkami v rámci systému či subsystému. Pomáhá nám zodpovědět otázky týkající se schopnosti přesouvat mezi jednotlivými body zdroje, informace, techniku či jednotlivce. Kromě pouhého množství také zodpovídá otázku, za jakou dobu jsou aktéři tohoto transferu schopni dosáhnout. V dnešním světě a v současném mezinárodním systému je tento pohyb zboží, osob a informací v podstatě otázkou zlomku času, který bylo potřeba vynaložit v historii. Informace mohou být díky moderním technologiím přesouvány v reálném čase a zcela okamžitě a díky pokroku v technologiích se tak fyzické geografické bariéry stávají v současném mezinárodním systému méně důležité (Buzan, 2010, s. 80 - 82).

Posledním zdrojem vysvětlení je struktura. Zde vychází Buzan a Little do velké míry z mnou výše představeného Waltzova díla. Struktura v podstatě znamená, že chování jednotek není ovlivňováno a utvářeno pouhými vnitřními procesy probíhajícími uvnitř jednotek, ale také procesy probíhajícími mezi jednotkami navzájem. Chování aktérů je stejnou měrou ovlivněno tím, jak je prostředí/struktura konstruována (Buzan, 2010, s. 84). Jednotky se tak chovají odlišně ve Wendtem popsané Kantovské anarchii a zcela opačně v jeho Hobbesovské anarchii. Protože prostředí je zcela odlišně konstruováno a jednotky musí své chování této konstrukci prostředí, ve kterém se pohybují, do určité míry přizpůsobit.

Buzan a Little se ve své práci s Waltzem, představeným výše, shodují na faktu, že mezinárodní systém je složen ze struktury a jednotek, mezi kterými probíhá vzájemná interakce. Struktura je ve Waltzově pojetí vnímána jako uspořádání jejích částí. Waltz pak strukturu rozděluje na tři základní úrovně. První úrovní je organizační princip, do kterého patří anarchie a hierarchie, druhou funkční rozlišení jednotek (zda jsou jednotky vnímány jako like units či nikoliv) a poslední úrovní je pak distribuce schopností. To znamená, kolik velmocí se pohybuje v systému (Buzan, 2010, s. 85). Waltz se ve své teorii ale orientuje pouze na politickou strukturu. Buzan toto kritizuje a říká, že soustředění se na pouhý politický sektor omezuje možnost vnímání a pochopení mezinárodního systému a dějů probíhajících v rámci tohoto systému. S tímto názorem se zcela ztotožňuji, a proto se ve své práci na zkoumání

vlivu Číny nebudu zaměřovat pouze ve Waltzovské optice, ale využiji širšího pojetí Buzana a Littlea. Každopádně politickou strukturu ve Waltzovském pojetí vnímat budu.

2.4 Kupchanův koncept benigní unipolarity

Kupchanův koncept benigní unipolarity se jako jediný z mnoha představených orientuje na úroveň regionální, na místo globální úrovně. Přesto je pro mou diplomovou práci neméně důležitý, což je dáno především charakterem Kupchanových tezí ale i tím, že potenciální nástup Číny jako nové supervelmoci zkoumám právě prostřednictvím analýzy na regionální úrovni.

Kupchan svůj koncept benigní unipolarity představuje v podstatě na základě jeho předpokladu, že dnešní unipolární rozvržení mezinárodního systému v čele se supervelmocí USA dříve či později skončí a nastane méně stabilní multipolární rozvržení světa. Kupchan ve svém textu předpokládá, že pro zajištění stability v multipolárním světě, který je náchylnější k balancérským politikám mezi státy, je zapotřebí, aby se ve třech světových regionech utvořila unipolární struktura. Těmito regiony jsou Evropa, Amerika a východní Asie. Kupchan předpokládá americký pád na základě faktu, že i za předpokladu, že americká ekonomika roste zdravým tempem (což lze v současné době zpochybnit, neboť vlastně již od globální finanční krize z roku 2008 neroste), její globální vliv ve světě přesto upadá přímou úměrou k tomu, jak rostou ostatní ekonomiky dalších silných států. V současném unipolárním světě tak USA fungovala jako hlavní aktér v mírovém řešení sporů a jako ten, kdo udržoval globální řád. Je však zapotřebí, aby se USA připravila na svůj pád právě prostřednictvím vytvoření regionálních unipolárních subsystémů (Kupchan, 1998, s. 67 – 68).

Kupchan tak představuje koncept uspořádání mezinárodního systému, kde i přes globální multipolaritu existují subsystémy, ve kterých panuje bandwagoning a unipolární uspořádání, ke kterému by měla všechny tři výše zmíněné regiony dovést právě současná velmoc USA. Unipolární regionální subsystémy pak fungují díky několika klíčovým vlastnostem, kterými by měl disponovat každý hlavní aktér v těchto subsystémech. Regionální „hegemon“ by měl mít velkou převahu v síle ekonomiky nad ostatními aktéry v regionu a samozřejmě převahu vojenskou. Ale na rozdíl od klasických impérií historie, které se těmito vlastnostmi vyznačovaly také,

by měl být tento hegemon přijat konsensuálně dalšími aktéry na základě vztahu centrum – periferie. Tento aktér stanovuje pravidla hry a normy, které však pochází z multilaterálního vyjednávání. Jádrový stát pak dociluje efektu bandwagoningu prostřednictvím sebezadržování a striktního dodržování norem, které v regionu panují. Periferie na základě toho, že jádrový stát dodržuje pravidla hry, dobrovolně přijímá vliv tohoto hegemonu a podřizuje se mu. Kupchan v současné době vidí dva takové komplexy, kterými je severní Amerika (zde je klíčovým aktérem USA), a právě Evropa, která své stability dosáhla teprve nedávno. Zde je rozhodujícím aktérem francouzsko-německé partnerství či spíše EU, jakožto aktér, který diktuje pravidla hry na evropské půdě. Naopak východní Asii považuje Kupchan za dlouhodobě multipolární a i přes dlouhodobou americkou přítomnost se Asie z této multipolarity nedokázala vymanit. Hlavními aktéry a zároveň rivaly jsou na tomto území dle Kupchana právě Čína a Japonsko. Regionální unipolarita dle Kupchana přináší řád a stabilitu prostřednictvím asymetrie mezi centrem a periferií a s tím spojenou hierarchickou strukturou. Asymetrie tak přináší hierarchii a vztahy mezi aktéry na bázi centrum – periferie. Tyto předpoklady však samy o sobě neznamenají stabilitu a stále může hrozit snaha o balancování moci. Snaze o vyvažování je zabráněno především prostřednictvím sebezadržování velmoci a dodržováním pravidel, která tento stát stanovil (Kupchan, 1998, s. 68 – 70).

Klíčový aktér tak v podstatě vyvíjí dobrovolně určitý systém brzd a protivah, který známe z úrovně států a aplikuje ho na mezinárodní úroveň, čímž docílí určité loajality od periferie a tím zajišťuje stabilitu na úrovni regionu (Kupchan, 1998, s. 71).

Jak je z textu patrné, Kupchanův koncept benigní unipolarity tak obohacuje můj konceptuální aparát o předpoklad, že v regionu existuje určitá unipolární struktura, která má jasná pravidla, díky nimž existuje a je stabilní. Těmito pravidly či lépe podmínkami pro existenci takové unipolarity jsou: vztah centrum – periferie, sebezadržování a systém brzd a protivah, jasná vojenská a ekonomická dominance jednoho klíčového aktéra, akceptování a konsenzus nad pozicí tohoto aktéra ostatními aktéry. Kupchanovu tezi tak zcela přijímám, v práci s ní budu nadále operovat a tyto vztahy budu na úrovni regionu vyhledávat. Přijímám je však až na úroveň mezinárodního systému, poněvadž na rozdíl od Kupchana nepředpokládám ukončení unipolárního uspořádání světa, ale pouhé vystřídání jedné velmoci druhou ve stávající a nepozměněné aréně.

2.5 Syntéza představených teorií

Po představení Buzanovy a Littleovy teorie zkoumání mezinárodního systému je třeba propojit tuto teorii s dalšími přístupy, které byly doposud v mé práci představeny. Jedná se o přístupy Waltze, Kupchana a Wallersteina. Spojnici mezi Buzanovým a Waltzovým přístupem i jeho kritiku jsem již v podstatě v předchozí kapitole představil, a tak se na ní nebudu zaměřovat nijak obšírně.

Waltzovo dílo můj přístup obohacuje o základní předpoklad, že existuje mezinárodní systém a základním organizačním prvkem tohoto systému je anarchie. Chování jednotek je pak generováno nejen jejich vnitřním nastavením, ale také vzájemnou interakcí mezi jednotkami a působením struktury/systému na jednotky. Tato anarchie je v současném mezinárodním systému omezena prostřednictvím jedné supervelmoci, panuje tak zde unipolarita. Narozdíl od Waltze však nepředpokládám, že anarchie je jenom jedna, ale přikláním se k názoru, že její dnešní podoba je pouhou jednou z podob anarchie v mezinárodním systému. Stejně jako Wendt se domnívám, že kultura anarchie se může měnit. Na tuto proměnlivost má dle mého názoru velký vliv právě systémový aktér. V době studené války zde byly v podstatě dva oddělené systémy ovládané dvěma aktéry a každý kladl důraz na jiné hodnoty. To se projevilo na vnitřní struktuře obou bloků. Po pádu železné opony pak převládla americká percepce toho, jak má vypadat mezinárodní systém, a jaké hodnoty v něm budou prosazovány a široce akceptovány. Wallersteinův přístup je v mém textu důležitý z jiného hlediska. Neopírám se o jeho hypotézu, že nejnvlivnějším aktérem jsou firmy, které sídlí v silných státech. Z jeho přístupu budu využívat pouze předpoklad, že v mezinárodním systému lze najít centrum, tedy prostor, ve kterém nacházíme supervelmoc, a periferii spolu se semiperiferií. Na základě předchozích teorií Wallersteina a Kupchana tedy předpokládám, že právě nejsilnější zástupce semiperiferie (v mé práci mám za to, že tímto aktérem je právě Čína) bude tím, který vyzve stávající supervelmoc a následně se stane novou supervelmocí. Možnost, jak se stát novou supervelmocí, netkví pouze ve vojenském potenciálu daného státu. Vznik nové supervelmoci vůbec nemusí následovat po válečném konfliktu, stejně tak to může být prostřednictvím širokého uznání idejí, které hájí daný stát napříč mezinárodním systémem či prostřednictvím navázání ekonomických vztahů, které fixují ostatní ekonomiky na ekonomiku velmoci. V současném mezinárodním systému

tak můžeme sledovat rétorický důraz na hodnotu demokracie, svobody jedince a tržního liberalismu, které hájí USA. Čína naopak prosazuje suverenitu států a princip neintervence do vnitřních záležitostí ať již ekonomické, politické či kulturní povahy. Právě tyto ideje jsou velmi lákavé pro řadu zemí nacházejících se na semiperiferii a periferii. Historie nám ukázala, že řada politik USA a EU zaměřených na rozvojovou pomoc právě kvůli slepému důrazu na výše popsané hodnoty sdílené v světovém centru nemá úspěch, protože periferní státy naopak leckdy poškozují. Ekonomický liberalismus státům se slabou ekonomikou nepomáhá a činí jejich trh více zranitelným, ale EU si většinu svých dotací podmiňuje právě liberalizací trhu a vnitřními politickými reformami. Proto je pak čínská politika tolik populární v mnoha státech periferie a semiperiferie. Čína má navíc k státům periferie mnohem blíže právě díky tomu, že může být těmito státy vnímána jako „self made man“ a stát, který měl podobné výchozí pozice jako většina států z periferie a vypracoval se. Navíc nezasahuje do vnitřních záležitostí daných států.

Mé práci stejně tak poslouží text od Charlese Kupchana, který se do velké míry prolíná svými myšlenkami s textem Wallersteinovým. Díky tomu tak mohu předpokládat, že právě Čína se může stát prostřednictvím posílení svých pozic mnou dále v textu vymezeném pacifickém regionu velmocí systémovou.

Posledním textem, který mé práci slouží především poskytnutím analytického aparátu, byl zevrubně popsán v předchozí kapitole a vzhledem k faktu, že Buzan a Little do určité míry Waltzův text ve svém textu reflektují a vychází z něj, není třeba nikterak ho zde rozebírat.

Základním předpokladem zde uvedené syntézy tedy je, že existuje mezinárodní systém s anarchickým uspořádáním, přičemž anarchie je tlumena existencí jedné supervelmoci. Tento systém je dělen na několik menších subsystémů, které je třeba ovládnout pro to, aby se mohl stát nějaký aktér supervelmocí. Povaha anarchie v tomto systému není pevně daná a může se proměňovat. Proměna povahy tohoto anarchického mezinárodního systému probíhá mimo jiné prostřednictvím změny systémového aktéra, kdy nejčastěji k této přeměně dochází díky nárůstu vlivu státu umístěného na semiperiferii, který má výhodné ekonomické podmínky pro to, aby se stal tímto pomyslným lídrem mezinárodního systému.

3. Podoba současného mezinárodního systému

Pro další potřeby mé práce je nezbytné jasně vysvětlit, jak funguje současný mezinárodní systém a jakou roli v něm mají státy a také, jak vlastně lze státy definovat. Bez jasného vymezení toho, co to je soudobý mezinárodní systém, jak funguje a jak se vzájemně ovlivňuje s jednotkami, které v jeho rámci existují, není možné zodpovědět otázky, které si ve své diplomové práci pokládám. K tomu, abych fungování a mechanismy současného mezinárodního systému vysvětlil, mi poslouží teoretická východiska jednotlivých autorů, která jsem představil v předešlé kapitole a především pak kapitola z textu Buzana a Littlea, která se zabývá právě podobou současného mezinárodního systému a jeho dynamikou.

Než začnu s vysvětlením toho, co je to mezinárodní systém, jaká je jeho současná podoba a jak funguje, je nejprve nezbytně nutné osvětlit si, jaké jednotky se v něm pohybují a které z nich jsou pro nás relevantní. Jak jsem již psal výše, shodují se s Wendtem a Waltzem i Buzanem v tom, že existuje v mezinárodním systému celá řada aktérů, ale tím, který má nejvýraznější vliv na mezinárodní systém a který je sám systémem nejvýrazněji ovlivňován, jsou právě státy. Stát se vyznačuje několika základními vlastnostmi, které přebírám z Wendtova díla (nutno podotknout, že sám Wendt je utváří z kombinace myšlení několika autorů). Stát disponuje institucionálním legálním rámcem, institucionálně dané právo na monopol na legitimní užití organizovaného násilí (weberiánské pojetí státu), suverenitou, společností teritoriem (Wendt, 1999, s. 202). Takovéto pojetí státu je typické i pro mou práci, přičemž se státem dále operuji jako s autonomní a v současném mezinárodním systému nejvýznamnější jednotkou. Cílem státu je zajistit si postavení vhodné pro prosazování vlastních zájmů.

Nyní, když jsem již definoval základní vlastnosti všech států, je možné soustředit se na definici mezinárodního systému, kterou budu využívat ve své práci a popsat fungování současného mezinárodního systému. Je zajímavé, že přestože dnes existuje celá řada systémových teorií, většina teoretiků se neshodne ani v odpovědi na základní otázku, co je mezinárodní systém, čím je tvořen a jaké jsou podmínky pro jeho existenci (Buzan, 2000, s. 90).

Například Waltz a Buzan se shodují na tom, že mezinárodní systém a všechny další politické systémy musí mít strukturu a organizační principy dle kterých jsou jednotky

v systému uspořádány (Buzan, 2000, s. 90). Pro potřeby dalšího směřování této práce je však nutno popsat mé vnímání mezinárodního systému.

Současný globální mezinárodní systém je výsledkem určité evoluce a vyznačuje se několika základními rysy. Především je to systém globální. To znamená, že díky vývoji telekomunikací a přepravní sítě není problém zajistit pohyb zboží, osob, financí a bojové techniky či informací v nepoměrně kratších dobách než v historii. Díky tomu se tvoří globální systém, ve kterém vzniká určitá provázanost či interdependence mezi jednotkami. Chování jednotek (států) ovlivňuje nejen jejich bezprostřední okolí, ale také jednotky na opačné straně světa a dokonce i samotný mezinárodní systém. Po druhé světové válce se USA podařilo navázat na sebe západní blok a ekonomiky států do tohoto bloku spadajících díky Marshallovu plánu, po pádu zlatého standardu také prostřednictvím vázání měn na dolar a v neposlední řadě proto, že dolar byl jedinou měnou, ve které byla obchodována ropa, zemní plyn a další fosilní paliva. Politicky pak západní blok získal díky prosazování výše zmíněných hodnot demokracie, svobody a důrazu na jedince a jeho práva. Kromě ekonomické a ideové roviny USA ovládla v průběhu 20. století významné mezinárodní organizace. Má místo v Radě bezpečnosti OSN, hraje prim ve WTO, IMF a SB. Problémem je, že základní hodnoty sdílené euroatlantickými státy, které tyto hodnoty přijaly za své i díky rétorice USA, jsou pro řadu států na periferii či semiperiferii drahé, případně kvůli jejich kultuře a tradici je tyto hodnoty nemožné přijmout za své.

Současný mezinárodní systém tedy lze pojmout jako globální systém/arénu, ve které anarchii tlumí jeden systémový aktér, a tento nastoluje agendu. Stále nejvýznamnějšími a dominantními aktéry jsou státy (byť existuje celá řada dalších aktérů) ve svém moderním pojetí (pevné hranice, suverenita nad vlastním územím a obyvatelstvem). Tato globální aréna má však určité subsystémy, které mají vlastní dynamiku, a právě z jednoho z těchto subsystémů může vzejít nová supervelmoc. Těmito subsystémy myslím tři světové regiony představené Charlesem Kupchanem v rámci jeho koncepce benigní unipolarity, přičemž jím vymezený region východní Asie rozšiřuji a propojuji ho s Buzanovými komplexy jihovýchodní a severovýchodní Asie.

Moderní státy jsou tak úspěšné, neboť mají celou řadu výhod proti historicky starším jednotkám, díky kterým se staly nejsilnější jednotkou v mezinárodním systému. Držitelé kapitálu státu poskytují zdroje a finance, moderní armáda a administrativa

pomáhá udržet si své teritorium a svrchovanost (Buzan, 2010, s. 246 - 247). Demokracie, která je dnes široce akceptovanou ideou především v euroatlantickém prostoru, však není jedinou možnou evolucí z historických státních jednotek, kde měl hlavní roli panovník. Celá řada dnešních států existuje v jiném uspořádání z mnoha různých důvodů (Buzan, 2010, s. 253). Kromě toho, že systém je globalizovaný a nejvýznamnějšími aktéry jsou státy, je ale nutné poznamenat, že i v dnešním mezinárodním systému se dá vyzorovat celá řada prvků regionalismu a to nejen v bezpečnostní oblasti. Právě tento fakt mi umožňuje analyzovat možnost nástupu Číny jakožto nové supervelmoci na globální úrovni prostřednictvím jednoho jasně definovaného regionu.

Dnešní mezinárodní systém je tak do velké míry ovlivnitelný především kombinací silné a fungující ekonomiky, sdílených idejí, vojenského a technologického potenciálu a současná podoba v něm panující anarchie není daná, jak o tom uvažuje ve svém textu Wendt a potvrzuje i Buzan. USA tak již došly na hranici svých možností (jak ve výše představeném textu předpokládá Kupchan a vlastně i Wallerstein). Nasnadě je má výzkumná otázka, zda je zapotřebí přenastavit mezinárodní systém, aby Čína byla akceptovatelná jako nová supervelmoc, disponuje-li k tomu vůbec kombinací potřebných dispozic a pokud ano, jakým způsobem tedy systém změnit. V podstatě lze předpokládat, že stačí pouze vyměnit jednoho aktéra za jiného ve stávajících strukturách a organizacích mezinárodního systému při zachování všech současných dynamik mezinárodního systému. Zodpovězením těchto otázek se budu zabývat v následujících kapitolách své diplomové práce.

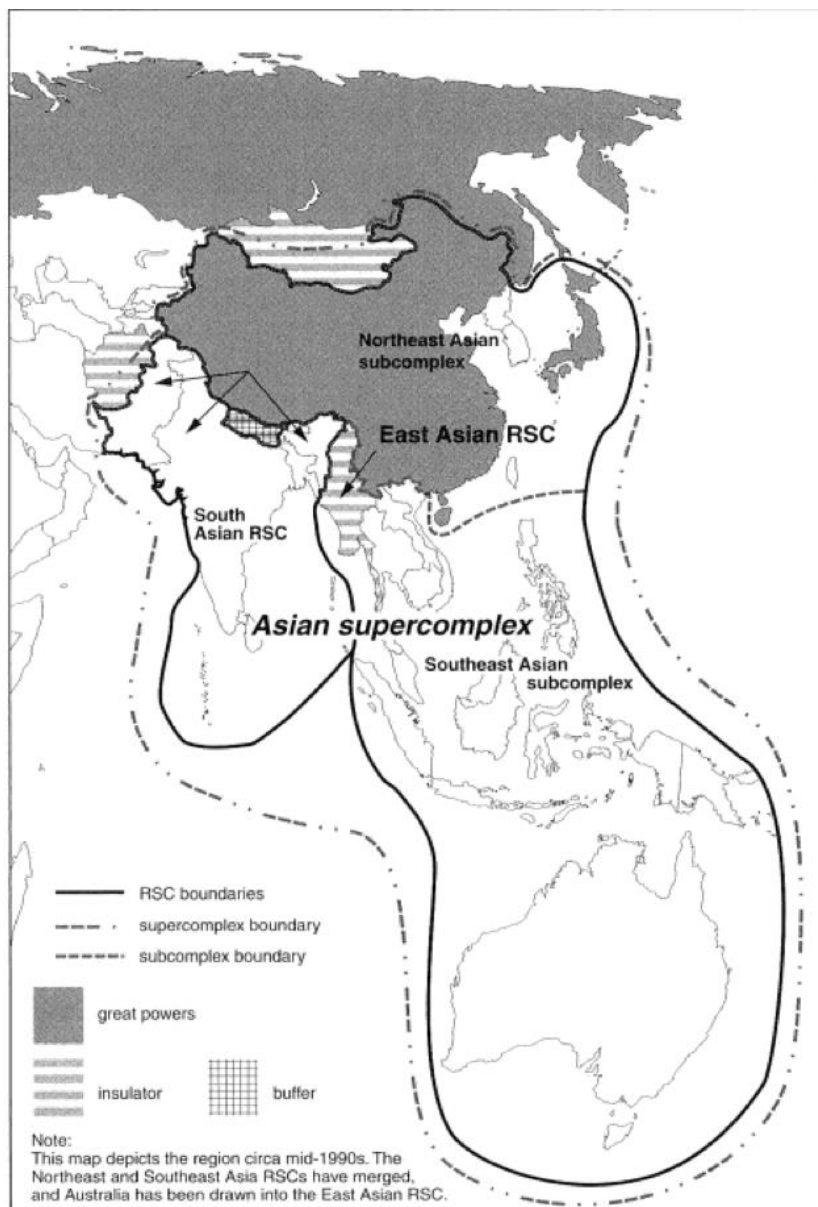
4. Vymezení analyzovaného regionu

Jak jsem již uvedl výše, vzhledem k nemožnosti zkoumání pravděpodobnosti nástupu Číny jako nové supervelmoci na úrovni celého mezinárodního systému kvůli nedostatečnému rozsahu vymezenému pro diplomovou práci, provedu analýzu v rámci regionu, ve kterém v dnešní době dochází asi k nejvýraznějšímu střetu zájmů a vlivu mezi Čínou a USA. Za takový region osobně považuji oblast dvou regionálních bezpečnostních komplexů představených Bary Buzanem jakožto podkomplexů asijského superkomplexu. Mnou zkoumaný region se tedy skládá z jihoasijského a severoasijského komplexu (Buzan, 2003, s. 99).

Buzan logiku bezpečnostních komplexů odvodil z jiných kritérií, a tak není problémem v mé práci tyto dva regiony sloučit pro její potřeby. Sloučení považuji za nezbytné, protože poskytuje ucelenější přehled a dává větší hloubku analýze. Důvodem je také fakt, že sloučením zahrnu do analýzy větší počet států a mezinárodních organizací, ve kterých se Čína angažuje, a zároveň v nich má vliv USA. Tím získám větší počet dat vyplynuvších z analýzy.

Nutno však říci, že z této analýzy vylučuji Austrálii a Nový Zéland, které Buzan do jihoasijského superkomplexu z hlediska bezpečnostní propojenosti zahrnuje, ale pro potřeby mé práce nejsou tyto státy nijak zajímavé.

Koneckonců o vzniku určitého asijsko-pacifického regionu, do kterého spadá právě oblast severovýchodní Asie (především Čína, korejský poloostrov a Japonsko) a jihovýchodní Asie, hovoří například i Cabada (Cabada, 2011, s. 243), byť v očích řady teoretiků hraje v tomto vznikajícím regionu Čína spíše semiperiferní roli (viz např. Dixon, 1995, s. 75 – 76). S tímto názorem se ale já osobně neztotožňuji.

Mapa 1: asijský superkomplex (Buzan, 2003, s. 99).

Ve zkoumaném regionu tak nalézáme následující státy: Čína, KLDK, Korejská republika, Japonsko, Kambodža, Barma, Thajsko, Vietnam, Malajsie, Indonézie, Brunej, Filipíny, Laos, Myanmar a Singapur. Pro účely mé práce budu dále mnou vymezený region označovat za „pacifický“.

4.1 Specifika analyzovaného regionu

Již bylo řečeno, že mnou vymezený region je v dnešním světě velmi specifický. Jak uvádí Kupchan, ve východní Asii se střetává hned několik silných aktérů, což není jevem pozorovatelným v každém regionu. V Asii můžeme lokalizovat jak Čínu, tak USA a v mnou vymezeném regionu má poměrně silný vliv především v ekonomické rovině také ASEAN. Pozice Japonska je v dnešní době spíše diskutabilní. V každém případě historicky patří mezi nejvlivnější regionální aktéry, a tak je nutné uvést i tento stát. Jak Kupchan uvádí ve své studii, ze které do jisté míry ve své práci také vycházím, je to jediný významný světový region (Kupchan rozlišuje tři regiony: severní Amerika, Evropa a východní Asie), kde ještě nepanuje unipolární struktura (Kupchan, 1998, s. 68 – 70).

Historicky je sledovaný region specifický svým koloniálním dědictvím, kdy v tomto regionu jsou de facto pouze tři aktéři, kteří netrpěli koloniální nadvládou evropských států angažovaných v oblasti. Těmito státy je právě Japonsko, Korea a Čína, která sice prohrála opiové války v 19. století, ale přesto si svou autonomii víceméně zachovala (Buzan, 2003, s. 130). Po druhé světové válce je pak region charakteristický především vysokým počtem vnitrostátních konfliktů, spíše než válkami mezistátními (vnitřní konflikty probíhaly v Barmě, Filipínách, Číně, Kambodže a Indonézii, stejně tak v Koreji), a vlastně i jediný ryze mezistátní konflikt ve Vietnamu lze interpretovat zčásti i jako vnitrostátní (Buzan, 2003, s. 129).

Role Číny v regionu pak byla v dlouhodobém horizontu studené války spíše rolí balancéra, než významné mocnosti, kdy Čína vyhledávala vždy to nejvýhodnější spojení a vystřídala jak stranu západní, tak východní. Podpora USA tak vlastně komunistické Číně vynesla dnešní místo v Radě bezpečnosti OSN. Po roce 1960 se ale Čína rozhodla pro vlastní cestu velké mocnosti a oprostila se od obou velmocí. Přesto se v 70. letech Čína stala určitým západním spojencem a opět se také ocitla v roli balancéra v regionu (Buzan, 2003, s. 131).

Region je také do značné míry charakterizovatelný velkou rivalitou mezi Japonskem a Čínou. Dlouhou dobu panovaly špatné vztahy také mezi Japonskem a oběma Korejemi, což je ve všech případech dáno do značné míry japonským koloniálním statusem a následnou pozicí Japonska v druhé světové válce (Buzan, 2003, s. 131). Vývoj ve zbytku regionu byl v první a zpočátku druhé poloviny dvacátého století specifický především přechodem států s koloniálním dědictvím k suverenitě. Procesy

započaly Filipíny (nezávislost získaly v roce 1946), Barma (1948), Indonézie (1949), Kambodža (1953), Laos a Vietnam (společně v roce 1954), a Malajsie (až v roce 1963). Singapur pak v roce 1965 (Buzan, 2003, s. 133).

Jak jsem již zmínil, region severovýchodní Asie, který je jednou ze dvou částí mnou vymezeného sledovaného regionu, byl po celé 20. století utvářen především dlouhodobým rivalstvím mezi Japonskem a Čínou. Japonsko v roce 1931 obsadilo Mandžusko a vytvořilo zde loutkový stát, během druhé světové války probíhaly intenzivní boje na území vnitrozemské Číny a Čína přišla také o Tchajwan. Tento rivalský vztah, leč v současnosti již v pouze ekonomických intencích ale můžeme vyzorovat i do dnešní doby (Cabada, 2011, s. 241).

Proč jsou tyto informace pro charakteristiku regionu nezbytné a jakou hrají roli v mé diplomové práci? Je to velmi jednoduché. Právě koloniální dědictví a teprve relativně nedávno získaná nezávislost, která často znamenala dlouhé vnitřní konflikty a řadu převratů, nám jasně naznačuje to, jak tyto státy nahlíží na svou vlastní suverenitu, která je pro ně klíčovým prvkem. Z tohoto důvodu se dá předpokládat, že tyto státy budou velmi náchylné na veškeré mocenské snahy o prosazení od potenciálního nového hegemonu. Proto by jim mohla vyhovovat čínská politika nezasahování do vnitřních záležitostí.

Již jsem v předchozím textu naznačil, že v mnou vymezeném regionu měl historicky výrazné zájmy také jediný současný globální lídr, USA. Právě ten by měl sám usilovat o vytvoření unipolarity v tomto regionu, alespoň dle předpokladů Kupchanových. S těmi ale nesouhlasím, a naopak právě střet zájmů s Čínou v tomto regionu bude dle mého názoru rozhodujícím v otázce nástupnictví na pomyslný globální trůn. Co se zájmů USA týká, tak již v 19. století to byli právě Američané, kdo otevřel cestu do Asie koloniálním mocnostem díky prokázání své dominance na japonských ostrovech. Během studené války pak USA opakovaně vytvářely koalice s řadou států z regionu, a naopak se zde snažily zadržovat komunismus a to i nasazením vojenských jednotek (Cabada, 2011, s. 245).

Kdyby se tenze v regionu prezentované v předchozích řádcích měly shrnout do krátkých spojení, tak ve dvacátém století by to byly následující: japonsko-korejská, čínsko-japonská a čínsko-vietnamská (Cabada, 2011, s. 249).

Čínský vzestup v tomto regionu, který může zvěstovat právě nástup nové supervelmoci, která by měla disponovat ekonomickou, vojenskou, politickou ale také

kulturní převahou a s ní spojenou soft power, tak můžeme datovat po skončení 20. století, kdy se Čína stala druhou největší světovou ekonomikou, nahradila USA jakožto nejvýznamnější obchodní partner států v analyzovaném regionu a zajistila si významnou pozici v řadě významných organizací (Cabada, 2011, s. 259). Přesto je však v následujících kapitolách potřeba zodpovědět na základě podrobné analýzy otázku, zda je právě Čína tím státem, který z trůnu sesadí nemohoucí a slabou velmoc v podobě USA, zda je pro to současný systém uzpůsoben či musí dojít k jeho rekonstrukci anebo na to naopak Čína ve skutečnosti kapacity nemá.

5. Analýza ekonomických vztahů Číny v regionu a na globální úrovni

V této kapitole se zaměřím nejprve na zmapování ekonomického potenciálu Číny, který budu poměřovat s ekonomickým potenciálem ostatních států v regionu a s tím spojenou pozicí Číny jako ekonomické mocnosti v regionu. Tato analýza je důležitá především proto, že by měla poskytnout určitou výpovědní hodnotu o tom, zda vůbec právě Čína může být vyzyvatelem současné všeobecně uznávané supervelmoci USA. V úvodu kapitoly se zaměřím na analýzu existujících struktur či organizací v ekonomické oblasti, a to jak na globální, tak na regionální úrovni. Poté zhodnotím roli a účast Číny v rámci těchto organizací. Jako poslední v této kapitole představím ekonomické vztahy Číny a jejích regionálních partnerů. Zde se zaměřím především na výši přímých zahraničních investic, výši vzájemného obchodu a toky kapitálu a také na analýzu síly jednotlivých ekonomik. Analýza ekonomických vztahů by měla potvrdit předpoklad, že v dnešním anarchickém mezinárodním systému, který je usměrňován jedním globálním aktérem, může v semiperiferii Vallersteinovského a Kupchanovského charakteru vyrůst na základě ekonomických vztahů vyzyvatel současného hegemonu. Důležité je poznamenat, že právě na úrovni ekonomických vztahů lze dnešní mezinárodní systém charakterizovat někde na pomezí Lockeovské a Kantovské kultury anarchie, kdy státy v dnešní době v ekonomické rovině v drtivé většině spolupracují, ale přesto lze pozorovat velkou míru soupeření mezi některými aktéry. A právě asi nejvýznamnějším takovým soubojem v ekonomické sféře je vztah mezi Čínou a USA.

Ekonomická část mé analýzy je také důležitá z toho důvodu, že na ní lze prokázat, jakou si USA v anarchickém systému vybudovala pozici a jakým způsobem. Pozici globální velmoci získala mj. prostřednictvím navázání řady ekonomik na tu svou. V poválečném uspořádání dále zbudovala celou řadu organizací, mezi nejvýznamnějšími asi Brettonwoodské instituce (samozřejmě ne sama, ale ve spolupráci s dalšími státy, leč hlavním aktérem je právě USA).

Kromě Brettonwoodských organizací na sebe USA navázala bezprostředně po skončení druhé světové války státy západní Evropy také prostřednictvím Marshallova plánu, díky kterému mohly státy splňující určitá kritéria čerpat finanční

prostředky na obnovu a rozvoj poválečné Evropy tak, aby se stala Evropa ekonomicky silnou (Kissinger, 1994, s. 472).

Právě jejich prostřednictvím má USA jakožto nejsilnější ekonomika světa možnosti nastolovat agendu a určovat pravidla hry. Předpoklad mé diplomové práce tkví v tom, že fakticky nezáleží na tom, který stát je v čele těchto organizací, pokud disponuje klíčovými parametry (silná ekonomika, politická síla, vyspělá armáda atd.). Pro zrod nového hegemonu tudíž není zapotřebí rekonstruovat mezinárodní systém, ale postačí, aby tento stát nahradil stávající velmoc v již existujících strukturách. Pravidla hry může měnit až posléze. V případě, že tedy Čína bude posilovat svou roli v těchto organizacích díky silné ekonomice, může se tak stát světovou velmocí nastolující své hodnoty v jinak anarchickém prostředí.

5.1 Ekonomické struktury současného mezinárodního systému na globální úrovni

Již ve finálních fázích druhé světové války bylo předmětem řady jednání spojeneckých lídrů vytvoření poválečného ekonomického systému, který měl jako jeden z úkolů ekonomickou podporu zdevastovaným evropským státům a následné nastartování jejich ekonomik. Výsledkem bylo mimo jiné také napojení západoevropských ekonomik na ekonomiku Spojených států amerických. V následující části mé diplomové práce tak budu mapovat strukturu těchto organizací a roli USA a také Číny v těchto organizacích. Mezi sledované struktury patří WTO, skupina SB, OECD a mezinárodní měnový fond (dále jen IMF).

Brettonwoodský systém byl vytvořen již v roce 1944 a v jeho počátcích vznikly také dvě dnes dobře známé organizace globálního charakteru, IMF a IBRD, která se později přetransformovala do dnešní podoby skupiny SB (Stephey, 2008).

5.1.1 Skupina SB

Skupina světové banky je subjektem tvořeným pěti dílčími institucemi. Těmi jsou Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj (založena 1945), Mezinárodní finanční korporace (1956), Multilaterální agentura pro investiční záruky (1988), Mezinárodní asociace pro rozvoj (1960) a Mezinárodní centrum pro řešení investičních sporů (1966). Cílem této práce není nijak hluboce analyzovat činnost dílčích organizací,

a proto se zaměřím pouze na letmou deskripci sloužící pro lepší pochopení stávající role globální velmoci v těchto organizacích.¹

Skupina světové banky bývá vnímána jako nejbohatší a nejvlivnější ekonomická rozvojová entita na celém světě, přesto je v ní jasně patrná dominance USA, která je považována za největšího donora (Chandler, 1994, h01).

Cílem této globálně působící skupiny organizací je především efektivně bojovat s chudobou prostřednictvím posilování ekonomik rozvojových, nebo lépe chudých států. Skupina světové banky jedná v souladu s rozvojovými cíli tisíciletí a usiluje tak primárně o zlepšení životní úrovně obyvatel rozvojového světa prostřednictvím podpory rozvoje a hospodářského růstu. Nejvýznamnějšími aktivitami SB jsou především v oblasti půjček a s tím spojené budování vhodného prostředí pro investice, pracovní příležitosti a udržitelný růst².

Zajímavostí a pro mou práci asi stěžejní informací je skutečnost, že nejvýznamnější roli ve Světové bance hraje prezident SB, který je již od doby vzniku IBRD vždy Američan.³

Vzhledem k rozpočtu SB (pro rok 2003 měla vyhrazených 18,5 miliardy dolarů pro své činnosti), jejímu poslání a faktu, že nejvýznamnější postavou od vzniku byl vždy Američan⁴, si lze povšimnout, že skupina SB tak může efektivně implementovat ideologické, politické a ekonomické zájmy USA do své činnosti a USA tak byť nepřímo může prosazovat své zájmy prostřednictvím této organizace v ekonomicky slabších státech periferie a semiperiferie. Primární současný proud kritiky je směřován zejména na fakt, že skupina Světové banky podmiňuje většinu svých půjček řadou strukturálních reforem v dlužnických státech, které požadují politickou proměnu a také liberalizaci, a především pak otevření trhu zahraničním společnostem. Problém tkví v tom, že v řadě států to může vést k četným problémům a také vážnému ohrožení často nediverzifikované a křehké ekonomiky. Proto je pro řadu států mnohem lákavější role Číny, která investice ve státech nepodmiňuje

¹ United Nations (2003): Spojené národy: organizace. In.: *Fakta a čísla o OSN: základní údaje o Organizaci spojených národů*. Informační centrum OSN, Praha, s. 1 – 58.

² Ibidem

³ The World Bank Group: *World Bank Group Presidents*. Dostupné na: <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTABOUTUS/EXTARCHIVES/0,,contentMDK:20510826~menuPK:1158878~pagePK:36726~piPK:437378~theSitePK:29506,00.html> (11. 2. 2013).

⁴ United Nations (2003): Spojené národy: organizace. In.: *Fakta a čísla o OSN: základní údaje o Organizaci spojených národů*. Informační centrum OSN, Praha, s. 1 – 58.

vnitřní transformací a nezasahuje do záležitostí států, požaduje pouze stabilní prostředí pro své investice.

Navíc Čína se velmi rychle již v 70. letech přizpůsobila pravidlům hry, které WB jednotlivým aktérům diktuje a díky tomu mohla Čína využívat WB efektivně a ta byla k čínským potřebám vstřícná. V současné době pak Čína kapacity WB využívá selektivně k inovacím v oblasti technologií a konceptuálních inovací pro svůj rozvoj (Bottelier, 2007, s. 239).

5.1.2 Světová obchodní organizace

Světová obchodní organizace (dále jen WTO) byla založena v roce 1995 jako nástupnická organizace Všeobecné dohody o clech a obchodu (GATT). WTO je jediným globálním aktérem, který se zabývá dohlížením na dodržování pravidel globálního obchodu mezi státy. WTO tak podporuje fungování mezinárodního obchodu díky systému pevně daných pravidel, zprostředkovává nestranné urovnávání sporů mezi vládami a organizuje také obchodní jednání. Dále do velké míry usnadňuje liberalizaci trhu v oblasti telekomunikací a informačních technologií.⁵

Role Číny ve WTO je v posledních letech kritizována ze strany WTO směrem k Číně. To je dáno především skutečností, že Čína se stále více proměňuje v „normální západní ekonomiku“ a čím dál méně ekonomických záležitostí je řešeno centrálně. To s sebou přináší řadu novinek pro čínskou vládu a mnohem menší možnosti ovlivňovat směnný kurz a úrokové sazby. Po roce 2008 je proto Čína od WTO často kritizována právě za to, že se neustále snaží manipulovat se směnnou hodnotou své měny a porušuje tak pravidla WTO (Huang, 2013b).

I přes výše uvedené je ale faktem, že se Čína snaží již dlouhou dobu přizpůsobit dnes všeobecně akceptované ideji volného obchodu. To je dobře prokazatelné již na samotné skutečnosti, že Čína se o vstup do WTO snažila více než 15 let a v roce 2001 se nakonec členem WTO stala. Znamenalo to pro ni řadu ústupků, mezi které patří např. snížení cel a zpřístupnění sektorů, které předtím dlouhodobě chránila (telekomunikace, pojišťovnictví a bankovní sektor). Dle podmínek WTO tak musela Čína snížit tarifní výši z 20% až na průměrných 9,4% pro neprůmyslové produkty. Tarifní sazby byly rovněž sníženy u zemědělských produktů a to dokonce výrazně

⁵ United Nations (2003): Spojené národy: organizace. In.: *Fakta a čísla o OSN: základní údaje o Organizaci spojených národů*. Informační centrum OSN, Praha, s. 1 – 58.

pod průměr rozvojových zemí. Čína prozatím nesáhla k žádným revizionistickým snahám a tak se ukazuje, že je aktérem, který je ochoten hrát podle norem, přizpůsobit se a účinkovat jako seriózní partner v mezinárodním systému, byť jak jsem již uvedl výše, je ze strany WTO často terčem kritik (Kim, 2004, s. 48 – 50).

5.1.3 IMF

Mezinárodní měnový fond byl založen obdobně jako IBRD již v roce 1944 v Bretton Woods a mezi jeho hlavní úkoly se řadí podpora a usnadňování měnové spolupráce, podpora stability směnných kurzů a řádné peněžní výměny a pomoc při vytváření mnohostranného systému plateb a odstraňování restrikcí zahraniční směny.⁶

IMF od svého počátku až do roku 1971 fungoval na základě takzvaného Brettonwoodského systému, kdy kurzy měn byly téměř neměnné a odvíjely se od hodnoty amerického dolaru vázaného na unci zlata. Tyto kurzy se mohly upravovat pouze pro úpravu velmi vážných nerovností a pouze se svolením IMF. Není důležité představovat zde Brettonwoodský systém, ale je nutné ukázat, jak byl celý systém až do roku 1971 v oblasti financí napojen právě na USA a její sílu udržet hodnotu dolaru a především pak udržet adekvátní zásoby zlata.⁷ V roce 1971 se pak systém zhroutil a stanovily se dnešní plovoucí směnné kurzy.

V dnešní době funguje IMF tím způsobem, že alokuje pro své členské státy mezinárodní finanční rezervy prostřednictvím takzvaných „Special Drawing Rights“ (dále jen SDR). Finanční zdroje tvoří především členské příspěvky známé jako „kvóty“. Výše kvót členských států je určována dle relativní ekonomické síly.⁸ Čtvrtinu kvóty pak stát platí ve formě SDR a zbylé tři čtvrtiny ve vlastní měně.⁹

Základním problémem systému SDR je fakt, že výše kvót členských států určuje do velké míry hlasovací práva daného státu (každý jeden hlas člena IMF se získá tak, že stát disponuje základními hlasy dle výše kvóty plus další jeden hlas za každých 100 000 SDR z kvóty).¹⁰ Několik nejsilnějších států pak efektivně ovládá

⁶ United Nations (2003): Spojené národy: organizace. In.: *Fakta a čísla o OSN: základní údaje o Organizaci spojených národů*. Informační centrum OSN, Praha, s. 1 – 58.

⁷ IMF: *Cooperation and Reconstruction (1944 – 71)*. Dostupné na: <http://www.imf.org/external/about/histcoop.htm> (13. 2. 2013).

⁸ United Nations (2003): Spojené národy: organizace. In.: *Fakta a čísla o OSN: základní údaje o Organizaci spojených národů*. Informační centrum OSN, Praha, s. 1 – 58.

⁹ IMF: *Where the IMF gets its Money*. Dostupné na: <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/finfac.htm> (13. 2. 2013).

¹⁰ IMF: *IMF Quotas*. Dostupné na: <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/quotas.htm> (13. 2. 2013).

rozhodování o činnosti IMF a vzhledem k faktu, že IMF se zaměřuje i na půjčky členskými státy, které jsou podmíněné podobně jako u skupiny SB celou řadou restrukturalizačních procesů v daném dlužnickém státu, bývá za to IMF často kritizován.¹¹

Rozhodování IMF je tak v rukou několika silných států. Nejsilnějším státem v současnosti, a tudíž i lídrem v rozhodování v IMF, je tak samozřejmě současná supervelmoc, USA. S každým posílením čínské ekonomiky se však blíží den, kdy USA nebude nejsilnějším aktérem v IMF. V dnešní době je ale rozdíl mezi Čínou a USA na půdě IMF poměrně markantní, zatímco USA disponuje 16,75% hlasy, Čína disponuje pouhými 3,65%. Přesto je však 6. nejsilnějším státem z hlediska procent hlasů v IMF.¹²

IMF a jeho role je ale kritizována i v samotných USA. Například nacionalisté, mezi které patří například Pat Buchanan, kritizují utrácení amerických peněz pro zahraniční ekonomiky. Takovéto hlasy navíc sílí s tím, jak americká ekonomika slábne a na čínskou ztrácí. IMF je také napadán, že porušuje vnitřní suverenitu států tím, že jim diktuje podmínky, za jakých peníze půjčí. Vzhledem k faktu, jak fungují výše vysvětlená hlasovací práva v IMF, dá se v podstatě říci, že USA a pár dalších států může takto narušovat vnitřní suverenitu států (Dionne, 1998, s. 25). Právě takové invazivní chování v oblasti vnitřní suverenity se ale naopak nedá očekávat od Číny, která sice zachází při investičních operacích s cílovými státy velmi pragmaticky, ale do vnitřních záležitostí států skutečně nezasahuje.

¹¹ United Nations (2003): Spojené národy: organizace. In.: *Fakta a čísla o OSN: základní údaje o Organizaci spojených národů*. Informační centrum OSN, Praha, s. 1 – 58.

¹² IMF: *IMF Voting Quotas and Voting Power and IMF Board of Directors*. Dostupné na: <http://www.imf.org/external/np/sec/memdir/members.aspx#3> (13. 2. 2012).

Členský stát IMF	Kvóty: milióny SDRs	Kvóty: Procento z celku	Guvernér	Počet hlasů	Procento z celkových hlasů
 USA	42,122.4	17.69	Timothy Geithner	421,961	16.75
 Japonsko	15,628.5	6.56	Taro Aso	157,022	6.23
 Německo	14,565.5	6.12	Jens Weidmann	146,392	5.81
 Francie	10,738.5	4.51	Pierre Moscovici	108,122	4.29
 VB	10,738.5	4.51	George Osborne	108,122	4.29
 Čína	9,525.9	4.00	Zhou Xiaochuan	81 151	3.65
 Itálie	7,055.5	3.24	Vittorio Grilli	95,996	3.81
 Saudská Arábie	6,985.5	2.93	Ibrahim A. Al- Assaf	70,592	2.80
 Kanada	6,369.2	2.67	Jim Flaherty	64,429	2.56
 Rusko	5,945.4	2.50	Anton Siluanov	60,191	2.39
 Indie	5,821.5	2.44	P. Chidambaram	58,952	2.34

Tabulka 1: *Hlasy v IMF*. Data získána z: <http://www.imf.org/external/np/sec/memdir/members.aspx#3> (13. 2. 2013).

5.2 Ekonomické struktury na regionální úrovni: ASEAN

Ve mnou vymezeném regionu je asi nejvýznamnějším ekonomicky zaměřeným uskupením ASEAN, jehož členské státy jsou jedněmi z nejdůležitějších obchodních partnerů Číny, jak se budu snažit ve své práci prokázat. V této části práce se ale zaměřím na samotné představení ASEAN a jeho roli v jedné ze dvou částí, ze kterých je složen mnou vymezený „pacifický“ region.

ASEAN vznikl v roce 1967 v Bangkoku, v Thajsku podepsáním takzvané deklarace z Bangkoku. Zakládajícími členy byla Indonésie, Malajsie, Filipíny, Singapur a Thajsko. Postupně pak přistoupili Brunej, Vietnam, Laos a Myanmar. Jako poslední přistoupila v roce 1999 Kambodža. Mezi primární cíle ASEANu patří urychlení

ekonomického růstu, sociální vývoj a kulturní vývoj v regionu prostřednictvím společných snah v duchu rovnosti a partnerství s cílem vybudovat prosperující komunitu jihoasijských států. Dalším cílem je prosazovat mír a stabilitu v regionu prostřednictvím respektu k justici a vládě práva. Prosazovat aktivní spolupráci a uskutečňovat společné cíle. Celková vize ASEANu a jeho členských zemí tkví ve třech pilířích - na politicko-bezpečnostní komunitě ASEANu, ekonomické komunitě ASEANu a sociokulturní komunitě ASEANu.¹³

Jak jsem již uvedl výše, nebudu se v této části zabývat konkrétními hodnotami vzájemného obchodu mezi Čínou a ASEANem, ale zaměřím se především na vztahy mezi ASEANem a Čínou a rolí Číny jako partnera této organizace, potenciálního nového lídra a vzor pro tyto státy.

Spolupráce mezi Čínou a státy ASEANu je v současné době velmi intenzivní i přes fakt, že řada členských států byla a je dlouhodobým partnerem a spojencem USA. Nynější úroveň spolupráce je výsledkem dlouhodobých snah zpečetěných podpisem vzájemné deklarace hlav vlád/států o strategickém partnerství pro mír a prosperitu, které bylo podepsáno na 7. ASEAN-čínském summitu v roce 2003 na Bali a k jehož implementaci došlo v roce 2004. Spolupráce mezi Čínou a státy ASEANu probíhá v 11 prioritních oblastech spolupráce, které jsou stanoveny v deklaraci. Těmito oblastmi je zemědělství, informační a komunikační technologie, rozvoj lidských zdrojů, rozvoj řeky Mekongu, investiční aktivity, energetika, transportní sítě, kultura, turismus, životní prostředí a veřejné zdraví. Politickou rovinou spolupráce se budu zabývat až v samostatné části analýzy zaměřené na politické vztahy Číny v regionu. Proto je zde nebudu zmiňovat, byť si jsem plně vědom faktu, že jsou politické vztahy nedílnou součástí spolupráce Číny a ASEANu.¹⁴

Nejintenzivnějším projevem ekonomické provázanosti Číny a zemí ASEANu je zajisté dohoda o vytvoření zóny volného obchodu mezi těmito dvěma partnerskými subjekty, ke které došlo v roce 2002 (název této zóny je ACFTA). Do roku 2010 pak byla uzavřena série dílčích dohod. Mezi tyto dohody patří dohoda o obchodování zboží (přijata v roce 2004), dohoda o obchodování služeb (přijata v roce 2007) a dohoda o investicích (přijata v roce 2009). Tyto dohody jsou sdruženy pod rámcovou dohodou

¹³ ASEAN: *ASEAN Member States*. Dostupné na: <http://www.asean.org/asean/about-asean/overview> (16. 2. 2013).

¹⁴ ASEAN: *ASEAN-China Dialogue Relations*. Dostupné na: <http://www.asean.org/news/item/asean-china-dialogue-relations> (16. 2. 2013).

o obsáhlé ekonomické spolupráci ACFTA, která vešla v platnost právě v roce 2010. Původní zakladatelská šestka ASEANu (Brunej, Indonézie, Malajsie, Filipíny, Singapur a Thajsko) hned po přijetí ACFTA odstranily u 97% obchodovaných produktů dovozní cla. Stejně tak učinila i Čína. Státy CLMV (Kambodža, Laos, Myanmar, Vietnam) tak učiní do roku 2015.¹⁵

5.3 Ekonomická síla Číny: důvody čínského růstu

Současný ekonomický růst Číny můžeme datovat do roku 1979, kdy se čínský trh začal postupně otevírat světu a její průměrný roční ekonomický růst mezi 80. Lety a rokem 2000 dosahoval 9,2% (Srivastava, 2004, s. 171).

Čína se v současné době řadí mezi nejsilnější ekonomiky světa. V této části práce si kladu za cíl odpovědět na otázky, proč je tak silná a co za čínským ekonomickým boomem stojí, zda to není pouhá bublina čekající na prasknutí a kam nejspíše vývoj čínské ekonomiky povede. V návaznosti na to zkoumám, může-li Čína nahradit USA v pozici nejsilnějšího globálního ekonomického aktéra, který převezme otěže v mezinárodním systému.

Současný ekonomický potenciál země vyjádřený v reálném růstu HDP znamená, že Čína je se svým růstem ve výši 7,8% 16 nejrychleji rostoucí ekonomikou na světě. V oblasti parity kupní síly je pak s DPH ve výši 12,38 bilionu USD třetí nejvýkonnější ekonomikou na světě. Existuje celá řada dalších ukazatelů ekonomického růstu, ale vesměs všechny poukazují na raketový růst čínské ekonomiky.¹⁶

Čína je také lídrem v těžbě rud a jejich zpracování, výrobě oceli, hliníku a dalších kovů, dále pak v těžbě uhlí a výrobě strojů, textilu a v řadě dalších odvětví, jako je výroba chemikálií, cementu a spotřebitelských produktů (obuv, hračky, elektronika). Čína také začíná prorážet jakožto výrobce osobních vozidel, lodí, letadel, telekomunikací a železničních zařízení.¹⁷

Dle posledních dat představených OECD pak Čína předčí současnou nejsilnější ekonomiku světa a zároveň dosavadního lídra mezinárodního systému USA v roce 2016. OECD to předpokládá i přes skutečnost, že čínská ekonomika rostla

¹⁵ ASEAN: *ASEAN-China Dialogue Relations*. Dostupné na: <http://www.asean.org/news/item/asean-china-dialogue-relations> (16. 2. 2013).

¹⁶ CIA World Factbook: *China Profile*. Dostupné na: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html> (16.2.2013).

¹⁷ CIA: *China Profile*. Dostupné na: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html> (16.2.2013).

za poslední rok pouze o 7,8%, což je za dlouhou dobu nejnižší procento. Analýza OECD se opírá o fakt, že v Číně je i v současnosti velký prostor pro investice, které budou s největší pravděpodobností v brzké době také realizovány. Tento prostor se nachází především v zaostalé infrastruktuře (především v oblasti železniční a dálniční sítě). Čína navíc přečkala globální finanční krizi z roku 2008 lépe než kterýkoliv členský stát OECD.¹⁸

V některých textech se dokonce autoři nebojí mluvit o tom, že do roku 2020 Čína předežene USA na ekonomické úrovni, což již samo o sobě povede k tomu, že se stane světovou velmocí a nahradí tak USA (viz např. Angang, 2011, s. 23). Osobně ale tento názor nesdílím a přikláním se k názoru, že světová velmoc se musí opírat o mnou zmíněnou kombinaci ekonomické, politické, vojenské a sociální převahy nad dalšími aktéry v mezinárodním systému (tedy nad dalšími státy, které ve své analýze považuji ve Waltzovském duchu za nejdůležitější aktéry).

Této sortě autorů oponují jiní, kteří se přiklánějí k názoru, že Čína se sice stane velmocí dříve, než kdo dokázal očekávat, a již nyní jí lze považovat za nejsilnější ekonomiku světa, ale přesto její reálný vliv je mnohem menší (Huang, 2013a).

Za výše uvedeným čínským ekonomickým úspěchem stojí celá řada faktorů, na které se v následujících řádcích zaměřím. Zajímavým faktem například je, že v dobách největšího růstu USA se během pouhé jedné generace zvýšil příjem do státní kasy dvojnásobně. Během 30 let (1978 – 2009) se ale čínské HDP navýšilo 18,6 krát a čínské HDP na obyvatele 13,1 krát s průměrným ročním nárůstem 8,7%. Proti těmto výsledkům existuje celá řada kritik, které je zde nutné alespoň zběžně zmínit, protože tato reflexe je důležitá. Nejčastější námitkou je, že „z nuly se roste snadno“. Což je předpoklad řady vědců zabývajících se rozvojovými studii. Dále bývá kritizována velikost vnitřního trhu Číny, který je označován za velmi malý a růst Číny a její podíl v celkovém obchodu na světových trzích je rovněž označován za přehnaný (Segal, 2004, s. 11 – 13).

Kritika také zní směrem k chování Číny jakožto nezodpovědného partnera v mezinárodních ekonomických vztazích. Takto kritika proudí především ze strany USA a je cílena na to, že od Číny by se s jejím globálním vlivem očekávalo

¹⁸ The Telegraph: *China to overtake America by 2016*. Dostupné na: <http://www.telegraph.co.uk/finance/china-business/9947825/China-to-overtake-America-by-2016.html> (16.2.2013)

především zodpovědné chování napomáhající posílení a stabilizování globální ekonomiky, ale Čína se namísto toho chová v intencích sledování státních zájmů. Za to je ale také často kritizována samotná USA (Huang, 2013a).

Každopádně Čína se již v dnešní době považuje za globálního hráče a také ekonomickou velmoc budoucnosti. Čínský vzestup můžeme sledovat po roce 1978, kdy byla implementována celá řada ekonomických reforem a Čína se otevřela jako trh světu, čímž začala snižovat propast mezi sebou a USA, západní Evropou a Asijskými tygry. Čínský vzestup je pak přirovnáván k vzestupu USA. Ten by nebyl možný bez dostatečně početné populace. Z technického hlediska však více připomíná Asijské tygry, kteří svůj úspěch postavili na exportně orientované politice. Za čínským úspěchem tedy stojí kombinace dostatku pracovní síly, exportně orientované ekonomiky a dlouhodobé sociopolitické stability. (Angang, 2011, s. 24 – 29).

91% populace a tudíž drtivá většina obyvatelstva je tvořena etnikem Han, což jsou ve své podstatě etničtí Číňané. V čínských hranicích pak existuje více než 55 dalších etnik, avšak vzhledem k faktu, že dohromady tvoří pouhých 9% populace, je jejich vliv zcela marginální. Výrazně převažujícím náboženstvím je taoismus (Sandikli, 2010, s. 10).

Pouhé zmínění těchto faktorů v mé analýze samozřejmě nestačí a musíme se snažit nahlédnout hlouběji, abychom pochopili čínský ekonomický růst. Významným ukazatelem ekonomického růstu Číny tak zajisté může být i fakt, že v roce 1978 poklesl počet dospělých negramotných na 33 procent, což je pokles o 47% oproti roku 1949. V Číně se také rapidně zvýšila průměrná délka života a navýšil se počet let strávených v systému základního vzdělávání u dětí ve školním věku (Angang, 2011, s. 24 – 29).

Jak již bylo řečeno výše, největšího rozvoje se Čína dočkala po roce 1978, ale tomuto období předcházelo ještě jedno klíčové období, které napomohlo k dnešní podobě čínské ekonomiky. Tím je období mezi lety 1952 – 1957, nazýváno jako první zlatá éra moderního čínského ekonomického růstu. Dvacetiletá propast mezi prvním zlatým obdobím a současným růstem je vysvětlována politikami Mao Ce Tunga, které vedly k bezprecedentní ekonomické krizi v 60. letech (Mahtaney, 2007, s. 83).

Od roku 1978 se tedy datuje druhá fáze ekonomického přerodu a zároveň úspěchu Číny. Strůjcem tohoto progresu a reformátorem Číny je Teng Schiao-ping. Čína díky

němu dosáhla nebývalých úspěchů prostřednictvím specifického modelu reformy svého hospodářství (Mahtaney, 2007, s. 84). Tento model ekonomické reformy bývá často označován jako model emancipace mysli. To v podstatě znamená transformaci ekonomiky založenou zejména na úpravě mentality a podpoře inovací. Ideje (vědomy, dovednosti a inovace spolu s know-how) jsou v čínské ekonomice vnímány jako vstupy produkující nemalou návratnost. V případě, že tedy nejsou efektivní či se nějak zpomalí „hardware“ vstupy, tedy výroba a hlavně sekundární sféra hospodářství, stále může Čína generovat profit díky těmto idejím (Angang, 2011, s. 30 – 31).

Čínská ekonomika se i v dnešní době považuje za ekonomiku, která je stále ve fázi „rozkvětu“ či spíše rozvoje a tak se její růst dá i nadále očekávat. V intencích výše představeného Kondratěvova cyklu je USA již za svým zenitem a Čína naopak ve fázi expanze, kdy se výroba ve velkém přesouvá do Číny jakožto semiperiferie, která se těší velkému nárůstu zisků a může působit jako vyzyvatel současné velmoci (Angang, 2009, s. 33). Kromě výše uvedených faktorů čínského úspěchu je zde také důležitý faktor vysokých domácích úspor, které jsou obyvatelé i přes nízké mzdy schopni produkovat. Dle očekávání ekonomů pak v budoucnu budou čínskou ekonomiku pohánět právě zejména vysoké domácí úspory a úrokové míry. Ty se v roce 2007 pohybovaly ve výši 55% HDP, kdežto v USA to bylo pouhých 14% (Angang, 2011, s. 35).

Další silnou stránkou čínské ekonomiky je mimo jiné také její mobilní trh. Čína totiž disponuje největší mobilní sítí na světě a velmi rychle se rozvíjejícím sektorem mobilních telekomunikací. Společnost Boeing pak také předpokládá, že do 15 let se Čína stane největším trhem pro komerční letecké společnosti mimo USA. Již v roce 2002 pak Čína předstihla Japonsko a stala se druhým největším trhem pro stolní počítače a notebooky. Navíc se odhaduje, že do roku 2020 bude v Číně jezdit zhruba 140 milionů osobních vozidel. Tento odhad je o to zajímavější, že v předchozím textu bylo řečeno, že právě oblast stavby silnic a dálnic je velkým lákadlem pro investory (Mahtaney, 2007, s. 84).

Zajisté je také zajímavé, že Čína již začíná porážet USA i v oblasti, která byla dlouhodobě nejsilnější americkou disciplínou. Tou je vytíženost letišť a s ní spojená hustota vnitrostátních letů. Právě vnitrostátní lety jsou doménou současné světové velmoci, USA. Ve Spojených státech funguje nejvytíženější mezinárodní letiště v

Atlantě a vzhledem k velikosti Spojených států a finančním možnostem obyvatel je zde letecká přeprava ve srovnání s jakýmkoliv státem na světě zcela bezkonkurenčně nejvyužívanější. Čína má ale stejný geografický potenciál, kterým disponuje USA a s tím, jak roste vnitřní trh se dá očekávat, že i v této své pomyslné výspě bude současný světový ekonomický lídr pokořen svým vyzyvatelem. Spojené státy mají navíc mezi dvaceti největšími městy pouhé dvě s populací větší než 3 miliony, kdežto v Číně je to všech 20 měst. Největším čínským letištěm současnosti je letiště v Pekingu, které je zároveň druhým nejvytíženějším na světě. Velký třesk čínského letectví je však mnohem lépe pozorovatelný na 50 kilometrů vzdáleném rozestavěném letišti Daxing ve vesnici Nangezhuang, které má mít po svém otevření odhadovanou kapacitu okolo 120 až 200 milionů přepravených pasažérů ročně. Nejvíce je však pozorovatelná brzká čínská nadvláda v sektoru letecké přepravy na odhadovaném růstu pro příštích deset let. Analýza společnosti UBM předvídá, že čínský letecký trh poroste desetinásobně oproti současnému stavu. O tom se trhu americkému nemůže v jeho současném stavu ani zdát, jelikož je již téměř na hranici svých možností. Čína tak má s 20% celkové světové populace a průměrným ročním růstem kapacity Pekingského letiště 8,96% oproti Atlantě, s růstem 0,07% (Botcherby, 2012 s. 1 - 15).

Nejslabší je čínská pozice v oblasti HDP na hlavu, které je velmi nízké. S tím je spojeno také současné největší riziko, které představil například Segal, jenž upozorňoval na skutečnost, že čínský trh je prostě malý a lidé zde nemají kupní sílu (Segal, 2004, s. 12 – 13). HDP na obyvatele je problémem hlavně centrální a západní Číny, protože východní Čína je velmi bohatá především díky tomu, že jsou zde umístěna veškerá hospodářská centra Číny a také bankovní sektor. Lidé z provincií centrální a západní Číny tak často migrují do východní Číny, což je pro čínskou stabilitu ne zcela bezpečné a činí to velké rozdíly v této geograficky rozlehlé zemi (Angang, 2011, s. 34).

Přes skutečnost, že v Číně panují velké ekonomické rozdíly v jednotlivých regionech, ukazují data ze Světové banky na fakt, že i nejpomaleji se rozvíjející čínská provincie Qinghai má průměrný růst HDP na obyvatele ve výši 10% v letech 2001 – 2008 (Angang, 2011, s. 34).

V předchozích odstavcích jsem také zmínil význam Číny jako proexportní světové ekonomiky. Zde je ještě nutno tuto tezi rozvézt a upřesnit. V současné době totiž

čítají čínské exportní zisky celých 22% HDP, je považována za 6. nejsilnější obchodně zaměřenou ekonomiku hned za Velkou Británií a čínský obchod tvoří celých 4,7% celkového světového obchodu. Tržně se pak nejvíce zaměřuje právě na Asii, což je pro mou diplomovou práci, hypotézy v ní uvedené, a především pak pro zvolenou hladinu analýzy (oblast severovýchodní a jihovýchodní Asie, tak jak je vymezuje Buzan a Ole Wæver v knize „*Regions and Powers*“) velmi příhodné (Harris, 2004, s. 58). Čínské exporty a importy díky tomu, že Čína je významným partnerem jak trhů EU, severní Ameriky a hlavně pak USA, ale tak také již zmíněné Asie, rostou nad celosvětovým průměrem.

5.3.1 Čína jako stát se silným zázemím v oblasti vědy a výzkumu

V předchozí části analýzy v ekonomické oblasti jsem se zaměřil na většinu aspektů dnešního čínského ekonomického růstu kromě jedné jeho specifické části, které bych se chtěl věnovat v této podkapitole zvláště, neboť se domnívám, že aspekt znalostní ekonomiky (především pak výzkum, vývoj a know-how), na který je v dnešní západní Evropě a USA kladen důraz, je velmi zajímavým aspektem čínského úspěchu a zaslouží si alespoň krátkou podkapitolu.

Jak jsem již zmínil výše, Čína se po roce 1978 a velké ekonomické reformě zaměřila ve velké míře i na oblast inovací a know-how. To bylo dosaženo mimo jiné i rapidním nárůstem vysokoškolsky vzdělaných obyvatel Číny v rámci ekonomické reformy. Teng Siao-pching tak jako jednu z prvních politik široké ekonomické reformy zahájil restrukturalizaci školství a díky jeho politikám tak již v prvních letech po reformě v Číně studovalo přes 400 000 vysokoškolských studentů a 10 000 postgraduálních studentů. Siao-pching dále zavedl bakalářské, magisterské a doktorské školní programy a také se zahájilo umístování čínských studentů na zahraničních univerzitách. Od roku 1980 pak v Číně začal fungovat systém devítileté základní školní docházky a v roce 2010 již Čína patřila ke světovému nadprůměru v oblasti délky poskytovaného základního vzdělávání na světě. V roce 2009 pak v Číně žilo více jak 98 milionů vysokoškolsky vzdělaných obyvatel a celkový počet obyvatel s vyšším vzděláním dosahovala 24,2% z celkové populace (Angang, 2011, s. 86 – 87).

5.4 Ekonomické vztahy Číny v regionu

V této části své analýzy vlivu Číny v oblasti ekonomického sektoru se budu zabývat hlavně trendy v obchodu mezi Čínou a ostatními státy v regionu, a také vlivem USA a hodnot vzájemného obchodu mezi státy v regionu a USA. Zaměřím se zde zejména na vztahy export/import, výši investic do států tohoto regionu a sílu jednotlivých ekonomik, partnerské obchodní vztahy mezi těmito státy a výši vzájemného obchodu. Tato část mé diplomové práce by měla po analýze existujících ekonomických struktur na globální úrovni a na úrovni regionu a po analýze čínské ekonomiky a její relativní síly dokreslit pozici Číny v regionu a zjistit, zda je Čína tím aktérem, který tento region ovládne v intencích Kupchanovy unipolarity. Na základě vítězství v tomto multipolárním regionu tak může nahradit ve stávajících strukturách a podobě mezinárodního systému USA jakožto dosavadní velmoc.

Jen pro upřesnění uvádím, že státy, které budu v této kapitole analyzovat a které spadají do mnou vymezeného „pacifického“ regionu, jsou: Čína, KLDR, Korejská republika, Japonsko, Kambodža, Barma, Thajsko, Vietnam, Malajsie, Indonézie, Brunej, Filipíny, Laos a Singapur.

Jak jsem již zmínil, Čína je v daném regionu velmi výrazným ekonomickým aktérem a kromě toho, že je nejsilnější ekonomikou, tak se vývozně ale i dovozně zaměřuje právě na mnou vymezený region, což je dáno do velké míry geografickou výhodností a provázaností zdejších ekonomik.

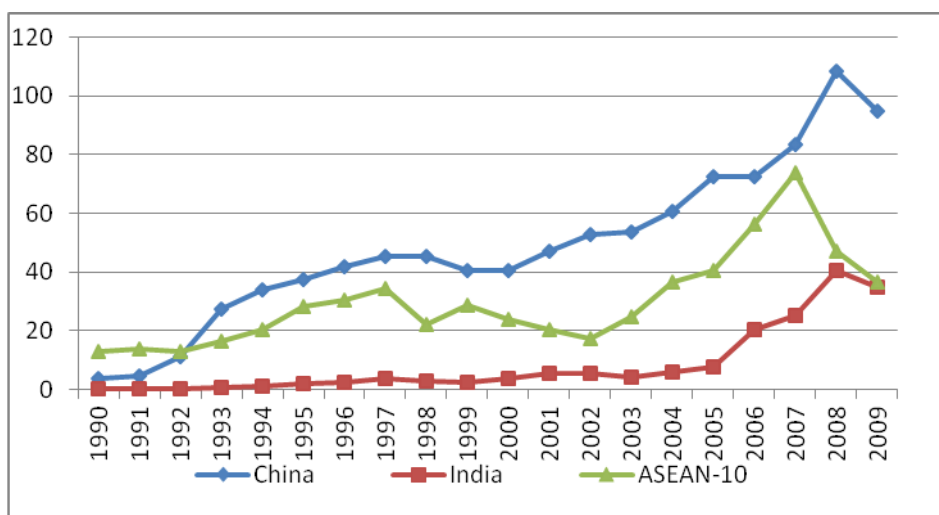
Ostatně Čína je i dle informací dostupných na oficiálních internetových stránkách ASEAN uváděna jako nejvýznamnějším obchodním partnerem od roku 2009, přičemž obchod mezi zeměmi ASEAN a Čínou narostl o téměř celých 21% za pouhý jeden rok. Tento nárůst fakticky znamená navýšení vzájemného obchodu ze 232 miliard USD na 280,4 miliardy USD.¹⁹ Zde je právě možná nejmarkantněji vidět čínský zájem o tento region a snahu stát se akceptovatelným partnerem i pro státy kdysi rivalské a to formou nenásilné ekonomické propojenosti mezi Čínou a zeměmi regionu.

Čína je také druhým největším exportním partnerem pro ASEAN ve dvou po sobě jdoucích letech. V roce 2011 tak pro zajímavost země ASEAN vyvezly do Číny zboží v hodnotě 145,7 miliardy dolarů s meziročním nárůstem o 28,9%. Podle dostupných

¹⁹ ASEAN: *ASEAN-China Dialogue Relations*. Dostupné na: <http://www.asean.org/news/item/asean-china-dialogue-relations> (16. 2. 2013).

statistik ASEAN pak čínské FDI do států ASEAN narostly o celých 117% za jeden jediný rok z 2,7 miliardy amerických dolarů (dále jen USD) na 5,9 miliardy USD.²⁰

Zajisté zajímavým údajem s velmi vysokou výpovědní hodnotou o čínské síle a zajímavosti čínského trhu pro zahraniční investory, o které jsem již psal v předešlé kapitole, je výše FDI proudící do Číny, ASEANu a také do Indie, která je vyznačena v následujícím grafu. Zde je vidět, jak je čínský trh pro investory nesmírně lákavým a převyšuje kromě období počátku 90. let ASEAN v podstatě až do roku 2009, kde monitorované období pro OECD končí. Dle mnou získaných dat však tento trend pokračuje i do současnosti. Zde je na základě níže představené tabulky také nutno vysvětlit pokles ve výši FDI do Číny, ale i ASEANu po roce 2008. Tento pokles není důkazem snížené důvěry v tyto trhy. Je projevem globální finanční krize, která znamenala celosvětový pokles investic. Tento trend se již ale začíná upravovat.

Tabulka 2: *FDI Inflows to ASEAN, India and China*. Dostupné na: http://www.oecd-ilibrary.org/development/southeast-asian-economic-outlook-2010_9789264096004-en (16. 2. 2013).

5.4.1 Síla jednotlivých ekonomik v regionu a napojení na Čínu

V této podkapitole se zaměřím na sílu jednotlivých ekonomik v regionu a na to, jak jsou navázané na ekonomiku čínskou, jak jsou zajímavé pro zahraniční investory a jaké mají ekonomické kapacity. Sledovanými ukazateli síly tak bude HDP státu, HDP na obyvatele, růst HDP, výše FDI směřovaných do i ze státu, nejvýznamnější

²⁰ ASEAN: *ASEAN-China Dialogue Relations*. Dostupné na: <http://www.asean.org/news/item/asean-china-dialogue-relations> (16. 2. 2013).

partneři pro export, nejvýznamnější partneři pro import a velikost exportního a importního trhu. Kombinace těchto faktorů mi pomůže určit relativní sílu čínské ekonomiky v regionu a provázanost zdejších ekonomik a také roli Číny jako obchodního partnera v regionu.

Než začnu představovat ostatní státy, je nutné prezentovat některá základní data o čínské ekonomice, která jsou výše v textu značně roztroušená a nekompletní, a proto je příhodné uvést je pro porovnání s ostatními státy právě zde. Čínské HDP dosahuje pro rok 2012 12,38 bilionu USD (což je oproti roku 2010 nárůst o téměř celé 2 biliony) a reálný růst HDP pro rok 2012 dosahoval 7,8%, což je oproti předešlým letům určitým zpomalením. I přes to se Čína řadí na 16. příčku v oblasti růstu HDP na světě. Je však nutno zde zdůraznit, že v ostatních případech se jedná o skutečně rozvojové státy. V čínském případě však její ekonomický rozvoj oproti vyspělým západním ekonomikám spíše svědčí, jak jsem již výše zmínil, a zapadá tak i do logiky Kondratěvova cyklu a předpokladu střídání velmocí dle Wallersteina i Kupchana. HDP na obyvatele pak setrvale roste a v loňském roce se pohybovala na úrovni 9 100 USD na obyvatele. Dalším významným údajem, který determinuje čínskou sílu, je již zmíněná pracovní síla. Ta se pohybuje okolo 795 milionů obyvatel, což Čínu staví do pozice jedničky na celém světě. Co se týká vývozu z Číny, ty v posledních letech dosahují výše 2 bilionů USD a to staví Čínu na druhou příčku v pomyslném světovém žebříčku za USA. Nejvýraznějšími exportními partnery pak jsou: USA (17,1%), Hong Kong (14,1%), Japonsko (7,8%) a Jižní Korea (4,4%), takže i přes výše uvedené výrazné napojení na země ASEAN stále převládá obchodní spolupráce s USA, jejich vzájemná provázanost a dále výrazné obchodní styky s nejbližšími sousedy. Importy v posledních letech dosahují výše 1,7 bilionu, což řadí Čínu na třetí příčku na světě a velmi významný trh pro všechny státy, obzvláště pak státy pacifického regionu. Největšími partnery v tomto odvětví mezinárodního obchodu tak jsou Japonsko (11,2%), Jižní Korea (9,3%) a Německo (5,3%). Do Číny pak po globální finanční krizi peníze ze zahraničních investičních činností proudí ve výši 909 miliard USD, což je oproti roku 2011 nárůst o téměř 200 miliard, takže čínský trh je pro investory i v dnešní době po globální finanční krizi trhem důvěryhodným a lákavým. Sama Čína pak za uplynulý rok investovala v zahraničí 465 miliard dolarů, což značí nárůst o 100 miliard za jeden rok a řadí to Čínu do pozice 15. největšího světového investora. Nejzajímavějším údajem však je

výše státních rezerv v zahraničních měnách a zlatu (3,549 bilionu USD). Tato suma tak umísťuje Čínu na první místo s rezervami vyššími než mají například USA, které se řadí až na 17. místo.²¹

Prvním představeným státem z pacifického regionu je Kambodža. Ta dosahuje HDP ve výši 36,59 miliardy USD ke konci roku 2012, přičemž vykazuje reálný růst HDP ve výši 6,5% a HDP na obyvatele se pohybuje na částce 2,400 USD, což je jeden z nejnižších výsledků na celé planetě. Největší podíl HDP je pak generován primárním sektorem hospodářství a konkrétně pak zemědělstvím (34,7% z celkového HDP). Pracovní síla Kambodži se odhaduje na 8,8 milionu. Exporty ze země dosahovaly pro rok 2012 výše 6,147 miliardy USD, což je nepatrný nárůst od uplynulého roku. Nejvýznamnějšími partnery v oblasti exportu jsou pak pro Kambodžu USA s 39,5% z celkových kambodžských exportů, Kanada (8,2%), Německo (7,8%) a Velká Británie (7,5%). Kambodža je tak jedním z velmi mála států v regionu, které nejsou jako exportéři napojeni na Čínu, ale jejich vývozní kapacity jsou závislé na USA. V oblasti importu je to však odlišný příběh. Import do Kambodži dosahuje průměrně v posledních letech výše 8 miliard USD a největšími partnery v této oblasti jsou pro Kambodžu především státy geograficky blízké, což dokazuje velkou provázanost pacifického regionu. Největším partnerem pro dovoz je Thajsko (24,6% z celkové kapacity), Vietnam (20,6%) a Čína (19,9%). Z uvedených dat je tak patrné, že Kambodža je v regionu relativně malým trhem a málo vlivným aktérem, který je v exportu výrazně fixovaný na USA, ale v otázce importů je závislý především na třech blízkých sousedech z regionu, kteří dohromady dováží do Kambodži více než 60% z celkového dováženého zboží.²²

Dalším státem zkoumaného regionu je Barma. HDP Barmy dosahuje 89,23 miliardy USD, což značí nárůst o 10 miliard za pouhé dva roky. I tak se jedná spíše o průměrnou hodnotu a Barma není nijak ekonomicky slabým státem, což dokresluje výše HDP na obyvatele 1400 USD. Přesto ale Barma dosahuje velkou pracovní silou (33,41 milionů obyvatel). Export z Barmy se pohybuje v posledních letech ve výši okolo 8 až 8,5 miliard USD a nejvýznamnějšími partnery v exportu jsou Thajsko (36,7%), Čína (18,8%) a Indie (14,1%) a Japonsko (6,6%). Barma je proexportní

²¹ CIA World Factbook: *China Profile*. Dostupné na: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html> (16.2.2013).

²² CIA World Factbook: *Cambodia Profile*. Dostupné na: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/cb.html> (20.3.2013).

ekonomikou a to potvrzuje i fakt, že importy do země kolísají mezi 6 a 7 miliardami USD, což je méně, než se ze země vyveze. Zde je opět vidět výrazná závislost na Číně a zboží z ní dováženém. Čína je totiž nejvýznamnějším dovozcem s 38,8% z celkového dovozu. Následuje Thajsko (22,6%), Singapur (9,7%) a Jižní Korea (5,4%).²³

Japonsko je v zkoumaném regionu druhým nejvlivnějším ekonomickým aktérem, a proto jsou údaje o něm velmi zajímavé. HDP Japonska se pohybuje v posledních třech letech na téměř stejné hranici a to okolo 4,6 bilionů dolarů, což řadí Japonsko hned za Čínu a za pátou nejsilnější ekonomiku světa. Na rozdíl od dalších států nevykazuje v růstu či poklesu výrazných hodnot, což naznačuje vyspělou a stabilní ekonomiku západního typu, ale také znamená obtížný růst. HDP na obyvatele ve výši 36,200 USD pro rok 2012 řadí Japonsko mezi země s velmi vysokým standardem života. Reálný růst japonské ekonomiky se v roce 2012 dostal na úroveň 2,2% a v posledních letech tak dosahuje rozporupných výsledků. Japonsko má i vysokou zaměstnaneckou základnu (65,27 milionu obyvatel), to ji řadí na 9. místo na světě. Zajímavostí je, že v Japonsku panuje větší nezaměstnanost než v Číně (v Číně jsou ale řádově jiné mzdy). Exporty z Japonska vynesly v uplynulém roce celých 792,9 miliard USD, což opět Japonsko řadí až za Čínu, přesto ale na 5. místo na světě a tak Japonsko staví do pozice globálního ekonomického hráče (jak jsem již také výše v tabulce uvedl, Japonsko má díky síle své ekonomiky v současnosti i lepší postavení v IMF). Přesto je nejvýznamnějším partnerem pro export právě Čína (19,7%), následovaná USA (15,5%) a Jižní Koreou (8%), Hong Kongem (5,2%) a Thajskem (4,6%). Čína je také nejsilnějším partnerem jakožto dovozcem do Japonska a získala pro sebe 21,5% z celkového dovozu do Japonska. To naznačuje velkou provázanost těchto dvou ekonomik. USA je sice na druhém místě, ale s pouhými 8,9%. Dalšími partnery jsou pak země mimo mnou pacifický region (Austrálie, Saudská Arábie a Spojené arabské Emiráty). Japonsko je také zajímavým investičním partnerem. Do Japonska proudí v posledních letech stabilně investice ve výši okolo 140 miliard USD, přičemž samotné Japonsko a japonské společnosti jsou jedním z nejvýznamnějších světových investorů. Pro loňský rok se

²³ CIA World Factbook: *Burma Profile*. Dostupné na: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/bm.html> (20.3.2013).

investovala částka ve výši 1 bilionu USD a je tak významnějším investorem na globální úrovni než je Čína.²⁴

Severní Korea je státem, který neuvádí žádná spolehlivá data o svém HDP či zahraničním obchodu. Každopádně existuje studie Anguse Maddisona pro OECD z roku 1999, která byla extrapolována pro CIA World Factbook do roku 2011. Přesto je data o HDP nutné brát s jistou rezervou. KLDR tak dosahuje výše 40 miliard USD a reálný růst HDP se odhaduje na 0,8% a HDP na obyvatele se odhaduje na 1 800 USD. Sílu ekonomiky KLDR není třeba komentovat, jelikož je často analyzována jak vědci, tak žurnalisty. KLDR má ale poměrně vysokou základnu pracující síly (12,2 milionu obyvatel). V oblasti exportu i importu je KLDR velmi malým trhem a je v obou oblastech de facto závislá na vztazích s Čínou. Vývoz do Číny tak činí celých 67,2% z celkových vývozu a na druhém místě je Korejská republika s 19,4%. V oblasti importů je KLDR opět velmi závislá na Číně, která dováží celých 61,6% z celkové hodnoty dovozu.²⁵

Jižní Korea je jedním z blízkých sousedů Číny spadající do Buzanem definovaného regionálního bezpečnostního komplexu severovýchodní Asie, patří mezi výrazné exportně-importní partnery Číny a řadí se mezi nejsilnější ekonomiky v pacifické oblasti. HDP Jižní Koreje čítá 1,622 bilionu USD a reálný růst HDP dosahuje 2,7%, což symbolizuje výrazné zpomalení jihokorejské ekonomiky v posledních třech letech. HDP na obyvatele je 32 400 USD a řadí tak Jižní Koreu hned za Japonsko. Kapacita pracovní síly je 25,18 milionů obyvatel. Exporty z Jižní Korey dosahují 548 miliard USD, což symbolizuje jednu nejvíce exportně zaměřených ekonomik na světě. Nejsilnějším exportním partnerem pak je právě Čína (24,4%) a dále pak USA (10,1%) a Japonsko (7,1%). Importy do Jižní Koreje se v posledních letech pohybují okolo 520 miliard USD a nejvýraznějším partnerem v této oblasti je opět Čína (16,5%), po ní následuje Japonsko (13%) a USA (8,5%). Jižní Korea je také významným investorem na globální úrovni. Zároveň je ale lákavým trhem pro investice ze zahraničí. Jižní Korea je na 29. místě na pomyslném světovém

²⁴ CIA World Factbook: *Japan Profile*. Dostupné na: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ja.html> (20.3.2013).

²⁵ CIA World Factbook: *Korea, North Profile*. Dostupné na: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kn.html> (20.3.2013).

žebříčku co se týká výše investic do státu a na 23. místě co se týká výše investice ze státu.²⁶

Dalším státem z mnou sledovaného pacifického regionu je Thajsko. Thajské HDP je 25. nejsilnější na světě ve výši 646,1 miliardy USD. Reálný růst HDP vykazuje růst ve výši 5,6% a HDP na obyvatele je velmi podobné tomu Číny (10 000 USD). Pokud jde o vývozy a dovozy, je potřeba poznamenat, že Thajsko se snaží co nejvíce diverzifikovat jak odběratele, tak dodavatele, a není tak nikterak závislé na jednom silném partnerovi. Celková výše exportu pro rok 2012 je 218,1 miliardy USD a nejvýznamnějšími partnery jsou Čína (12%), Japonsko (10,5%), USA (9,6%), Hong Kong (7,2%), Malajsie (5,4%), Singapur a Indonésie. Opět jsou zde vidět výrazné vazby na zkoumaný region, které tvoří více než 40% z celkového exportu. Nejvýraznějším dovozním partnerem pak je Japonsko (18,4%) následované Čínou (13,4%). Thajsko je také velmi zajímavým investičním partnerem a v roce 2012 tak do Thajska směřovaly investice ve výši 158,7 miliardy USD.²⁷

Vietnam má HDP ve výši 320 miliard USD s reálným růstem 5,1% ročně a HDP na obyvatele 3 500 USD. Vietnam je jedním z rozvojových a ekonomicky slabších států regionu, který nově těží poměrně hodně z turismu. Vietnam má ale zároveň velmi silnou pracovní sílu (49 milionů obyvatel a díky tomu je 13. nejsilnější stát na světě). Export pro rok 2012 čítá 109,4 miliardy USD a největšími partnery pro vývoz jsou USA (18%), Čína (11%), Japonsko (11%) a Německo. Pro dovoz do Thajska jsou pak nejdůležitějšími partnery Čína (22%), Jižní Korea (13,2%), Japonsko (10,4%) a Tchajwan. Vietnam je ale zcela marginálním státem v oblasti zahraničních investic, což je dáno slabou ekonomikou.²⁸

Malajsie je jedním z nejsilnějších států v celém regionu a v Buzanově dělení na regionální bezpečnostní komplexy se pak stává spolu s Indonézií asi nejlivnějším aktérem ASEANu. HDP Malajsie čítá 492 miliard USD s reálným růstem 4,4% pro rok 2012 (mírné zpomalení v posledních letech) a HDP na obyvatele ve výši 16 900 USD. Pracovní síla je pak 12,84 milionu obyvatel. Celková výše exportů pro rok 2012 pak dosahovala výše 239,8 miliardy USD a nejsilnějšími vývozními partnery je Čína

²⁶ CIA World Factbook: *Korea, South Profile*. Dostupné na:

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ks.html> (20.3.2013).

²⁷ CIA World Factbook: *Thailand Profile*. Dostupné na: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/th.html> (20.3.2013).

²⁸ CIA World Factbook: *Vietnam Profile*. Dostupné na: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/vm.html> (20.3.2013).

(13,1%), Singapur (12,7%), Japonsko (11,5%), USA (8,3%) a Thajsko, Hong Kong a Indie (4,1%). Importy pro rok 2012 se pohybují ve výši 197,2 miliardy USD, což značí spíše proexportní politiku Malajsie. Zde je opět nejsilnějším partnerem Čína (13,2%), Singapur (12,8%), Japonsko (11,4%), USA, Indonésie, Thajsko a Jižní Korea. Do Malajsie ročně proudí přímé zahraniční investice ve výši okolo 112 až 120 miliard USD a zhruba obdobné částky pak putují z Malajsie.²⁹

Indonésie je dalším z asijských tygrů a jedním z lídrů ASEANu. Má nejsilnější HDP v oblasti jihovýchodní Asie (1,212 bilionu USD) a reálný růst HDP je v posledních třech letech ustálen okolo 6,2%. HDP na obyvatele čítá 5 000 USD, což je naopak znatelně méně, než výsledek jakého dosahuje v posledních letech Čína, která navíc HDP na obyvatele navyšuje mnohem rychleji než Indonésie (za tři roky nárůst o 500 USD na obyvatele). Indonésie ale disponuje velmi vysokou pracovní silou a v regionu se řadí mezi nejsilnější výrobně orientované státy. Celková výše pracovní síly dosahuje 119,5 milionu obyvatel v produktivním věku, což je sice 7 krát méně než u Číny, ale není to rozhodně zanedbatelné číslo (5. nejlepší na světě). Celkový export pro rok 2012 dosáhl výše 199,1 miliardy USD a nejvýznamnějšími exportéry Indonésie je Japonsko (16,6%), Čína (11,3%), Singapur (9,1%), USA (8,1%) a Jižní Korea, Indie a Malajsie. Importy do Indonésie pro rok 2012 dosáhly výše 199,1 miliardy USD a nejvýznamnějším partnerem je v této oblasti opět Japonsko (16,6%) následované Čínou (11,3%) a Singapurem. V oblasti přímých zahraničních investic je však Indonésie spíše nelákavou zemí a sama investuje velmi málo.³⁰

Další stát z pacifické oblasti, který zde představím, je Brunej. Brunej je díky svému ropnému bohatství znám jako stát s velmi vysokým standardem života. To dokresluje i fakt, že HDP na hlavu zde dosahuje 50 500 USD, což je nejvyšší výsledek ze všech států regionu. HDP pak dosahuje 21,94 miliardy USD a reálný růst se v posledních letech pohybuje v průměru na 2,4%. Vzhledem k velikosti státu je zde velmi nízká pracovní kapacita. Stejně tak je Brunej malým trhem v oblasti vývozu a dovozu. Jeho nejsilnějším obchodním partnerem pro vývoz je Japonsko, které je v oblasti poprvé takto dominantním partnerem a o tolik převyšující Čínu. Japonsko znamená

²⁹ CIA World Factbook: *Malaysia Profile*. Dostupné na: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/my.html> (20.3.2013).

³⁰ CIA World Factbook: *Indonesia Profile*. Dostupné na: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/id.html> (20.3.2013).

pro Brunej 45,2% z celkového vývozu. V otázce importu dominuje pro změnu Singapur (27,4%).³¹

Jedním z posledních států existujících ve vymezeném regionu, který zde představím, jsou Filipíny. HDP Filipín dosahuje výše 416,7 miliardy USD pro rok 2012 a reálný růst HDP pro rok 2012 dosáhl 4,8%, což je pokles o 3% oproti roku 2010. HDP na obyvatele dosahuje 4 300 USD na obyvatele. Pracovní síla Filipín čítá dle CIA World Factbook 40,73 miliónu obyvatel. V oblasti importu a exportu jsou Filipíny relativně slabým a nezajímavým aktérem. Nejsilnějšími obchodními partnery v této oblasti jsou pak trojice států Japonsko, USA a Čína v obou odvětvích s tím, že Čína je až třetím největším partnerem v oblasti exportu a importu.³²

Předposledním představeným státem bude Laos. Laos je malý a ekonomicky velmi slabý stát s HDP ve výši 19,16 miliardy USD, vysokým reálným růstem HDP (8,3% pro rok 2012) a HDP na obyvatele ve výši 3 000 USD. Laos má zároveň velmi nízkou pracovní sílu (3,69 milionu obyvatel). Největšími obchodními partnery v oblasti exportu a importu jsou na mezinárodním poli Thajsko a Čína s výraznou dominancí Thajska. V oblasti exportu dohromady tyto dva státy generují přes 50% celkových exportů a v oblasti vývozu dokonce přes 75%.³³

Singapur patří mezi silné ekonomiky v mnou zkoumaném regionu. Kombinuje vysokou HDP s vysokým životním standardem pro obyvatele. HDP dosahuje 326,7 miliardy USD pro rok 2012 a HDP na obyvatele pak 60 900 USD. Pracovní síla čítá 3,3 milionu obyvatel a zajímavostí je i nejnižší míra nezaměstnanosti v regionu (2%). Singapur je jedním z největších exportérů v regionu (430 miliard USD pro rok 2012) a jeho nejčastějšími obchodními partnery jsou Malajsie, Indonézie, Hong Kong, Čína a USA. Singapur je rovněž velkým investorem a stejně tak oblíbenou destinací zahraničních investic. Výše přímých zahraničních investic do Singapuru pro rok 2012 dosáhla 522,1 miliardy USD a ze Singapuru 353,7 miliardy USD.³⁴

Z výše uvedené analýzy je patrné, že existuje výrazná propojenost mezi ekonomikami v regionu, a že zde panuje určité rivalství mezi Japonskem, USA

³¹ CIA World Factbook: *Brunei Profile*. Dostupné na: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/bx.html> (20.3.2013).

³² CIA World Factbook: *Philippines Profile*. Dostupné na: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rp.html> (20.3.2013).

³³ CIA World Factbook: *Laos Profile*. Dostupné na: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/la.html> (20.3.2013)

³⁴ CIA World Factbook: *Singapore Profile*. Dostupné na: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sn.html> (20.3.2013).

a Čínou o pozici největšího obchodního partnera pro ostatní státy. Čína se každopádně s výší svého HDP, velikostí pracovní síly, investicemi v zahraničí ale také výší přímých zahraničních investic směřovaných do Číny a s tím spojenou lukrativností čínského trhu, může považovat za brzkého lídra regionu a později možná i lídra celosvětového. Výrazně tomu napomáhá i usilovné zintenzivňování vztahů se zeměmi ASEAN, které jsem představil v této kapitole.

5.5 Závěry vyvozené z analýzy ekonomického sektoru

V předešlé kapitole jsem prokázal na základě dat získaných jak z OECD, tak CIA World Factbook, ale také z řady dalších zdrojů, že Čínu můžeme považovat za druhou nejsilnější ekonomiku na světě po současné globální mocnosti USA, která je ale již ve fázi úpadku. Naopak u Číny je zjevné, že v mnou sledovaném regionu je nejvlivnějším aktérem, a jak jsem prokázal na základě FDI Číny v porovnání s ostatními státy, je to nejlákavější investiční prostředí v celém regionu. Stejně tak je největším obchodním partnerem pro drtivou většinu analyzovaných států (následována USA a Japonskem) a tak se vytváří vzájemná závislost mezi Čínou a pacifickou oblastí, ze které ale nejvíce profituje Čína. Ta má díky svým úspěchům možnost stát se lídrem hodným následování tak, jak ho představuje Charles Kupchan, vytvořit tak určitou unipolární strukturu a proměnit současný rivalský a multipolární charakter mnou zkoumaného regionu. Dokonce i USA, která je dlouhodobě politickým i obchodním partnerem a spojencem několika států v regionu, vychází ze souboje s Čínou v oblasti export/import jako poražený aktér. Čína je hlavním partnerem pro většinu států v regionu nehledě na jejich ideologickou rétoriku.

Čína tedy disponuje mnoha výhodami, které značí její další ekonomický růst. Mezi ty hlavní zajisté patří její populace (ve výši okolo 1,3 miliardy podle posledního sčítání lidu, z toho přes 700 milionů v produktivním věku). Tento aspekt čínského úspěchu jsem zmínil již výše, ale je nutné ho zdůraznit, protože podle mnoha autorů a i dle mého názoru je to jeden ze zcela základních předpokladů čínského růstu a úspěchu (Fishman, 2006, s. 25).

Další výhodou je zajisté fakt, že Čína drží největší státní rezervy ve zlatu a cizích měnách na světě. Státy z regionu jsou pak na Čínu a její exportní i importní kapacity více či méně závislé. Také v oblasti investic je Čína v regionu výrazným hráčem

a přímé zahraniční investice do zemí ASEANu v posledních několika málo letech více než zdvojnásobila, jak jsem uvedl výše.

Čína má navíc celou řadu možností pro další růst díky tomu, že o ní lze stále ještě mluvit jako o rozvíjejícím se státu, ačkoliv ji zároveň dle celé řady faktorů můžeme považovat za rozvinutý stát. Těmito oblastmi pro posílení Číny na ekonomickém poli tak jsou: výstavba silnic a dálnic, výstavba domů a udržení vysoké míry domácích úspor, zvyšování počtu vysokoškolsky vzdělaných, snaha o vlastní znalostní ekonomiku a posílení výzkumu a vývoje. Nesmíme opomenout silnou pozici Číny v oblasti telekomunikací, Číny jako budoucího velkého trhu pro osobní automobily a s tím spojenými investičními příležitostmi v již zmíněné stavbě dopravní infrastruktury.

V následující části svého textu se zaměřím na druhou mnou zkoumanou oblast, kterou je vliv Číny v politické sféře na globální úrovni, ale i v regionu. Soustředit se budu také na nově vznikající čínskou snahu o tvorbu soft power jako jednoho z nástrojů, díky kterým by Čína mohla vystřídat USA v pozici současného lídra v mezinárodním systému.

6. Analýza politických vztahů Číny v regionu a na globální úrovni

V této části své analýzy se zaměřím na pozici Číny v regionálních, ale i globálních politických uskupeních, a také na bilatelární vztahy mezi Čínou a jejími sousedy v pacifickém regionu. Soustředím se tak budu na ASEAN, politickou spolupráci a dohody s touto organizací a na pozici Číny v Radě bezpečnosti OSN (Jsem si vědom, že OSN je primárně bezpečnostní organizace a Rada bezpečnosti ještě výrazněji. Přesto jsme byli v historii Rady bezpečnosti vždy svědky toho, že tato struktura je využívána ke sledování politických cílů stejně tak jako cílů bezpečnostních). Samostatnou část analýzy věnuji také tomu, jak se Čína nově snaží budovat soft power a vztahům Číny a Japonska, jakožto největšího čínského rivala v pacifickém regionu a páté nejsilnější ekonomiky světa.

6.1 Politická role Číny v současném mezinárodním systému na globální úrovni

V této části politické analýzy se budu zabývat rolí Číny v globální politice a především pak v globálních politických strukturách. Zaměřím se zejména na pozici Číny v Radě bezpečnosti OSN, krátce zmapuji čínské politiky směrem k EU a čínské aktivity v globální politické aréně. Vzhledem k tomu, že právě toto téma není primárním předmětem mé analýzy, nebudu tuto část popisovat do hloubky, stejně jako jsem to učinil v ekonomické části analýzy, kde jsem jenom okrajově zmínil existující struktury v mezinárodním systému a roli Číny v těchto organizacích globálního charakteru.

Proč by měla být Čína vůbec akceptována jako globální hráč v politické aréně? Čína disponuje kombinací parametrů, díky kterým je v dnešním světě nutné brát jí jako aktéra, na kterém záleží. Čína je především národem s největší populací, je druhým největším státem na světě, má největší armádu na světě s neustálým modernizačním programem, má veto v Radě bezpečnosti OSN, je členem v podstatě všech významných organizací na světě (jak jsem již rozebíral částečně v ekonomické kapitole) a také je druhou nejvýznamnější ekonomikou (Kim, 2004, s. 38 - 39). Právě tato kombinace zajišťuje Číně účast v jakékoliv globální struktuře, což je skvělá výchozí pozice k tomu, aby pouze na základě ekonomických, politických a vojenských kapacit byla schopná nahradit ve stávajících strukturách mezinárodního systému USA jakožto supervelmoc.

Čínská globální politika se dá vnímat jako součást pomyslného trojúhelníku, kde domácí, regionální a globální politiky vznikají s cílem v kooperaci dosáhnout

ekonomického rozvoje pro zlepšení domácí stability a legitimacy. Druhým hrotem trojúhelníku je prosazování míru a zajištění bezpečného externího prostředí bez přítomnosti hrozeb pro čínskou suverenitu a teritoriální integritu v Asii. Třetím hrotem pomyslného trojúhelníku je pak v čínských globálních politických zájmech kultivace vlastního statusu a vlivu a percepce Číny jako zodpovědné mocnosti ve světových politikách (Kim, 2004, s. 42).

Čína hraje v globální politice velkou roli především díky své účasti ve stálé pětce Rady bezpečnosti OSN, díky které je její status velké mocnosti asi nejviditelnější. I když se dnes často diskutuje o reformě OSN a také o reformě RB OSN, panuje mezi stálými členy konsenzus nad tím, že jejich současné právo veta zůstane zachováno. Tak může být čínské vedení klidné a je jisté, že svou asi nejvýraznější pravomoc si zachová. Právě na tom, jak Čína využívá své nejvýraznější právo v mezinárodním systému, tedy právo veta, je velmi dobře vidět vývoj v politice Číny (Kim, 2004, s. 42).

Do dnešní doby se rozlišují tři základní období chování Číny v RB OSN:

- 1) Období principiální opozice (1971 – 1980)
- 2) Podpora a neparticipace (1981 – 1989)
- 3) Podpora spolu se specifickou situací ad hoc (1990 – současnost)

Je zajímavé, že Čína využila v období od roku 1971 pouze 4 veta, což je pravý opak USA, která využila právo veta v 75 případech. Zde je vidět, že se Čína snaží být partnerem, kterého lze vnímat za seriózního a konstruktivního. Přičemž dvě ze čtyř vet se týkaly statutu Tchajwanu, případně byly tématicky s Tchajwanem spojené (veta z let 1997 a 1999, kdy veto z 1997 se týkalo umístění peacekeepingové mise v Guatemale, která byla protchajwansky naladěná a veto z roku 1999 bylo směřováno proti umístění vojenské mise v Makedonii jako vzdor FYROM, která v roce 1999 navázala diplomatické vztahy s Tchajwanem). Čína tak na půdě OSN zaujala strategii, ve které se snaží vytvářet normativní vliv a dostatečnou páku namísto hyperaktivního vměšování se či budování ad hoc koalic. K tomu slouží jednoduché nástroje: kooperace a lhostejnost (Kim, 2004, s. 45 – 46).

6.2 Politické struktury současného mezinárodního systému na regionální úrovni: „pacifický region“ a země „ASEANu“

V této části se zaměřím na vztahy Číny v regionu a zvláště pak na vztahy Číny a ekonomicko-politické regionální organizace ASEAN. Nejdříve začnu vztahy s ASEANem a posléze se popíšu vztahy s ostatními státy.

Čína byla dlouhou dobu vnímána státy ASEANu a jejich představiteli spíše jako hrozba. To se změnilo až s postupem času a čínskou politikou dobrého sousedství (Chung, 2010, s. 13).

Ještě v roce 2002 mluvil například singapurský vicepremiér Lee Hsien Loong o Číně jako o státu, který na společenství států jihovýchodní Asie vyvíjí neustálý kompetitivní tlak a přebírá veškeré činnosti včetně manufaktur, ze kterých státy ASEANu dlouho vydělávaly (Ravenhill, 2006, s. 653).

Politická spolupráce mezi Čínou a ASEANem se tedy, jak je z předešlých řádků patrné, začala prohlubovat až v relativně nedávné době. Nejvyšší intenzity pak začala tato spolupráce dosahovat teprve v uplynulém roce, kdy Čína v rámci strategického partnerství s ASEANem ustanovila prvního ambasadora pro ASEAN. Tento ambasador má sídlo v Jakartě. Spolupráce na politické a bezpečnostní úrovni probíhá prostřednictvím pravidelného dialogu a konzultací, které zahrnují summity, ministerská setkání, schůze expertů, výše postavených úředníků a řadu dalších činností. Spolupráce také probíhá na pozadí širších regionálních struktur jako je ASEAN Regional Forum (ARF), ASEAN Plus Three (APT), East Asia Summit (EAS) a v neposlední řadě na ASEAN Defence Ministers Meeting Plus (ADMM Plus). Čína se stala prvním partnerem v dialogu pro ASEAN již na konci roku 2003.³⁵

Čína se rovněž stala prvním partnerem v dialogu, který přistoupil ke smlouvě „Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia“ (dále jen TAC) v roce 2003 na Bali. Čínské přistoupení k TAC přispělo k akceptování TAC jakožto určitého souboru pravidel chování v mezistátním jednání v regionu (v pacifickém regionu, ne pouze na úrovni jihovýchodní Asie). Krátkému rozboru smlouvě TAC věnuji samostatnou podkapitolu, zde se již budu dále věnovat širším vztahům mezi Čínou a zeměmi ASEANu.³⁶

³⁵ ASEAN: *ASEAN-China Dialogue Relations*. Dostupné na: <http://www.asean.org/news/item/asean-china-dialogue-relations> (16. 2. 2013).

³⁶ Ibidem

Další smlouvou, kterou Čína s ASEANem podepsala, je smlouva DOC, která cílí na udržování mírových, přátelských a harmonických vztahů v bazénu jihočínského moře, a byla podepsána v roce 2002 v Phnom Penh. V roce 2011 byly přijaty pokyny k implementaci smlouvy DOC, které mimo jiné obnáší několik základních aktivit: a) workshop o mořských ekosystémech a biodiverzitě, b) symposium o mořském ekologickém prostředí a c) workshop o zabránění námořních neštěstí v Jihočínském moři. Spolupráce ASEAN a Číny v rámci DOC není však jenom v teoretické rovině a na úrovni setkání vysokých státních představitelů a odborníků. V roce 2011 založila Čína „China-ASEAN Maritime Cooperation Fund“ s vkladem ve výši tří miliard RMB (Renminbi). Tato aktivita se dá do velké míry brát jako snaha Číny o postupné budování soft power, kterému se budu věnovat v samostatné podkapitole.³⁷

6.3 Politika dobrého sousedství v jihovýchodní Asii a Pacifiku (ASEAN a NEACD)

Politika dobrého sousedství je komplexním přístupem k zajišťování lepších vztahů se sousedními státy v oblasti Asie a Pacifiku, a proto do této oblasti spadá i mnou vymezený pacifický region. Tato politika má kořeny až v roce 1949, ale jasných obrysů a nejen prázdných prohlášení se tato politika dočkala až za vlády Teng Schiao-pinga. Byla přijata víceméně pragmaticky z důvodů mezinárodní izolace Číny v 90. letech. Teng tehdy přišel s tím, že politické rozhodování Číny na mezinárodním poli po studené válce musí být cíleno k budování antihegemonismu, multipolárnímu uspořádání ekonomiky a politiky. Čína začala také prosazovat politiku aktivní obrany svých zájmů a nehrát si v mezinárodním prostředí na lídra ani vyzyvatele (Chung, 2010, s. 16).

Základní logika politiky dobrého sousedství tkví v zajištění stabilního a bezpečného okolí pro poklidný ekonomický a vojenský rozvoj Číny. Harmonické vnitřní prostředí vyžaduje vyvážený svět, ve kterém Čína existuje. Čína své „dobré sousedy“ vnímá také jako partnery pro společný rozvoj. Největším partnerem pro prosazování této politiky, která je úzce spjatá s níže uvedenou snahou o budování soft power, je právě ASEAN. Kromě partnerského jednání s ASEAN se také začalo jednat ve formě ASEAN + 3 (Čína, Jižní Korea a Japonsko). Čína usiluje o tuto politiku dobrého

³⁷ ASEAN: *ASEAN-China Dialogue Relations*. Dostupné na: <http://www.asean.org/news/item/asean-china-dialogue-relations> (16. 2. 2013).

sousedství také se zeměmi centrální Asie, ale bohužel v rámci rozsahu diplomové práce nemám více prostoru, než pouze konstatovat, že tyto aktivity Čína provádí. Dobré sousedství tedy není omezeno jen na mnou zkoumaný region (Chung, 2010, s. 18 – 23).

Čína si je vědoma, že s otevřením její ekonomiky světu se stala velmi závislou na regionálním, ale také na globálním udržení mírového stavu. K prosperitě také potřebuje zajistit lidskou, ekonomickou a vojenskou bezpečnost a zajištění svých hranic. Právě proto přijala Čína „*pět zásad mírové koexistence*“ z padesátých let, které znovu oživil Teng Schiao-Ping. Logikou těchto zásad je nezasahování do vnitřních záležitostí ostatních států (Chung, 2010, s. 17).

V oblasti severovýchodní Asie (což je jedna ze dvou částí mnou vymezeného pacifického regionu) Čína usiluje o politiku dobrého partnerství také a snaží se zde především o „denuklearizaci“ Korey a o řešení korejské otázky. Čína zde především udržuje při životě ad hoc 6PT fórum s oběma Korejemi, Japonskem, Ruskem a USA. Dále participuje v rámci Northeast Asia Cooperation Dialogue (NEACD), ve kterém se scházejí akademici a politici z výše uvedených zemí 6PT (Chung, 2010, s. 25).

6.4 Soft power jako nová čínská tvář

Jak jsem již uvedl výše, Čína v poslední době usiluje také o budování soft power. Nejpatrněji je to vidět na společných aktivitách se zeměmi ASEANu a v implementování celé řady politik, které pro Čínu nejsou zcela běžné a časté (například založení „China-ASEAN Maritime Cooperation Fund“ či přistoupení k TAC). Právě toto chování by tak mohlo v intencích Kupchanova konceptu benigní unipolarity napomoci Číně prostřednictvím sebezadržování, stanovování norem a vytváření obrazu „mírumilovné mocnosti“ k širokému akceptování Číny v regionu a přispět tak k utlumení multipolárního charakteru regionu. Na základě úspěšného přijetí Číny v pacifickém regionu by mohlo dojít k následnému nahrazení USA na globálním trůnu a nástupu Číny jakožto nové supervelmoci. Z tohoto důvodu věnuji následující podkapitolu otázce čínského budování soft power.

Samotné čínské vedení si je dobře vědomo, že pokud chce v mezinárodním prostředí uspět, nestačí pouhé pragmatické jednání, ale je třeba vytvářet stabilní prostředí pomocí soft power. Jak uvádí sám bývalý generální tajemník čínské komunistické strany, Hu Jintao: „*základním úkolem a jednoduchým cílem čínské diplomatické*

činnosti v současnosti a v nadcházejících letech je usilovat o udržení důležitého období rozvoje představovaného strategickými příležitostmi a usilovat o mírumilovné a stabilní mezinárodní prostředí, dobré sousedství a přátelské okolí a také prostředí pro rovnou a vzájemně prospěšnou spolupráci a objektivní a přátelské prostředí stejně tak jako budovat dobře situovanou společnost všude okolo“ (Hu Jintao, cit. dle: Li, Worm, 2010, s. 70).

Proč je tedy pro Čínu soft power tak důležitá? Kromě několika důvodů, které jsem uvedl výše, to může být kombinací hned několika dalších faktorů. Především je to dáno tím, že čínská interní kultura leží především na otázce morální síly, spíše než na otázce síly vojenské. Kult určitého uctívání je v Číně přednější a všeobecně akceptován, spíše než hegemonická vláda. V Číně je také prosazováno přesvědčování prostřednictvím víry a oplácení v dobrém, nikoliv stejnou mincí. Toto čínské chování je velmi v souladu s tím, o čem jsem psal ve spojení s ekonomickou přestavbou a politikou emancipace mysli spojenou s reformami za Teng Schiao-pinga (Li, Worm. 2010, s. 70).

Tyto teze postavené na vnitřní čínské kultuře ale rezonovaly již i na půdě OSN. V roce 1974 se například Teng Schiao-ping nechal na generálním shromáždění OSN slyšet, že *„jestli jedno dne Čína může....hrát roli tyrana ve světě, a jestliže se kdekoliv ostatní stanou cílem čínské šikany, agrese a exploatace, lidé ve světě by se Číně měli... postavit, oponovat a spolupracovat společně s čínskými lidmi na sesazení čínské tyranie“*.³⁸

Tyto výroky je samozřejmě potřeba brát s rezervou a je nutné přihlídnout k době, ve které byly vyřčeny, ale i když se oprostíme od rétorických cvičení Teng Schiao-pinga, je nutné si uvědomit, že Čína je racionálním a pragmatickým aktérem ve Waltzových očích. Jako takový má v současné době mnoho důvodů, proč

³⁸ Marxists.org: *Speech By Chairman of the Delegation of the People's Republic of China, Deng Xiaoping, At the Special Session of the U.N. General Assembly*. Dostupné na: <http://www.marxists.org/reference/archive/deng-xiaoping/1974/04/10.htm> (29.3.2013).

preferovat soft power a usilovat o stabilní mezinárodní prostředí a především pak o politiku dobrých vztahů v pacifickém prostředí.

Právě tento pragmatismus vede k soft power, jako logickému výsledku racionálního jednání ve waltzovské logice. Jak jsem výše citoval, v nadcházejícím období důležitých strategických příležitostí je pro Čínu primárním úkolem a cílem zajistit prostředí pro svůj poklidný rozvoj (jak jsem již uváděl v ekonomické analýze, Čína je sice druhou nejsilnější ekonomikou světa s potenciálem nadále růst, ale s rozvojovou fází je spojena řada nebezpečí). Proto není v čínském zájmu žádný konflikt v jejím okolí, natož pak na globální úrovni, protože by to mohlo ohrozit její poklidný růst. Na mezinárodní hladině analýzy je pak nutné si uvědomit, že globální anarchický systém je charakteristický velkou ekonomickou interdependencí a s tím spojenou velkou závislostí mezi centrem, semiperiferií a periferií (jak může být opět patrné z výše uvedeného grafu v rámci ekonomické analýzy, Čína i ASEAN byly po roce 2008 finanční krizí sice zasaženy méně než západní ekonomiky, ale přesto to vedlo k výrazným poklesům FDI). Z tohoto důvodu je v čínském zájmu udržovat v systému stabilitu a napomáhat k ní (Li, Worm, 2010, s. 70).

Čínský zájem o soft power a o snahu nepůsobit jako narušitel mezinárodního systému prokazuje další výrok Teng Schiao-pinga, který se bezprostředně po pádu SSSR nechal slyšet, že Čína by měla být v mezinárodním systému při zemi, aby se vyhnula konfliktům, zakryla své kapacity a získala si čas, ale také dosáhla výsledků (Shirk, 2007, s. 105).

V post Tengovské éře pak čínská politika v tomto duchu pokračovala a stále pokračuje, snad jen s výjimkou důraznějších politik směrem k Japonsku, Tchajvanu a příležitostně k USA. Kromě rétoriky je ale snadno vysledovatelný jednoduchý recept čínských tvůrců zahraniční politiky, který se v současné době skládá z několika málo základních ingrediencí. Těmi je ochota k sousedům, nástup Číny jako týmového hráče v multilaterálních organizacích (například, jak jsem již uvedl, členství ve WTO, IMF, smlouvy s ASEAN, zakládání fondů se sousedy a přijímání rezolucí OSN). Poslední ingrediencí tohoto receptu pro soft power je využívání ekonomických vazeb k získávání partnerů a přátel v mezinárodním systému (Shirk, 2007, s. 109).

Čína v posledních letech pracuje na soft power nejen pomocí regionálních smluv, členství v organizacích, ale tak seznamováním států regionu se svou kulturou

a jazykem, což je velmi důležitý aspekt budování soft power. Platí totiž pravidlo, že s tím, koho dobře znám a chápu, spíše neválčím. Čínské ministerstvo zahraničí tak umístilo přes 2 000 dobrovolných jazykových lektorů s cílem učit čínštinu. Čínština se tedy v pacifickém regionu v mnoha státech stává často druhým až třetím mluveným jazykem. Odhaduje se, že do deseti let bude čínsky mluvit na celém světě přes sto milionů obyvatel (Ayhan, 2010, s. 195).

Čína tak v budování své vlastní soft power utváří jistou kombinaci ekonomiky a kultury, kromě spolupráce na ekonomické úrovni a vzdělávání v jazycích. Čína se často odvolává na dobrodružství Zheng He, který během svých cest po světě „neobsadil ani palec půdy“ a přesto cizincům předal hedvábí, čaj a čínskou kulturu (Ayhan, 2010, s. 193).

Table 1. ASEAN Trade with the United States and China for 1995, 2000, and 2006 as a Percent of Total Trade			
ASEAN imports (% of total)			
	1995	2000	2006
United States	14.6	14.0	10.3
China	2.2	5.2	11.4
ASEAN exports (% of total)			
	1995	2000	2006
United States	18.5	18.0	13.9
China	2.1	3.5	8.9

Sources: ASEAN Secretariat, 2005 and 2006 ASEAN Yearbook and International Monetary Fund, Direction of Trade Statistics, June 2007; Thomas Lum et al., 2008.
Notes: Data for 2006 do not include Laos and Myanmar (Burma); ASEAN trade data differ from that reported by its trading partners.

Tabulka 2: Čínský obchod s ASEAN jako nástroj soft power (Ayhan, 2010, s. 187).

6.4.1 Čínská zkouška ze soft power: eskalace situace na Korejském poloostrově

V posledním půlroce se velmi vyhrotila situace na Korejském poloostrově, která je do velké míry zapříčiněna třetím testem rakety s jadernou hlavicí, a vedla k novým sankcím OSN vůči KLDR. Tyto sankce podpořila také Čína, jakožto jedna z pěti států s právem veta v Radě bezpečnosti OSN. Sankce cílily na dovoz luxusního zboží a bankovních služeb. I přes to, že Čína tyto sankce podpořila, jakožto dlouholetý partner KLDR dodává potraviny a palivo pro sankcemi postiženou zemi. Jak jsem již prokázal v rámci ekonomické analýzy, KLDR je v podstatě zcela závislá

na dodávkách zboží právě z Číny a zde se naskýtá možnost, aby Čína prokázala sílu své soft power v praxi.³⁹

V současnosti byla mezi Severní a Jižní Koreou přerušena „žhavá linka“ s tím, že KLDK v tiskovém prohlášení oznámila, že se již není o čem bavit se skupinou zrádcovských loutek. KLDK v rámci této eskalace politických a bezpečnostních vztahů na poloostrově rovněž uzavřela hraniční přechod Panmujom v demilitarizované zóně a zrušila příměří panující již od konce Korejské války. KLDK dále začala hrozit preemtivními jadernými útoky. Právě ve světle těchto událostí se zástupce čínského ministerstva vnitra nechal na začátku března slyšet, že Čína má sice s KLDK normální vztahy, ale přesto zavrhuje jaderné testy a vyzývá obě strany sporu, aby se uklidnily a snažily se omezit a vyhnout dalším akcím, a obzvláště pak vyhrocení celé situace.⁴⁰

Čína má asi nejlepší donucovací prostředky a dostatečnou soft power (ale také Hard Power) právě k tomu, aby KLDK přesvědčila, že současná eskalace krize nemá žádný smysl a vše by se mělo vrátit do „normálního režimu“. V polovině března čínský velvyslanec u OSN prohlásil, že Čína se zavazuje k udržení míru a stability na korejském poloostrově. Kromě možnosti ukázat svou soft power je ale pro Čínu vážným politickým ohrožením případný konflikt a sjednocení obou Korejí pod patronátem USA, poněvadž by to výrazně zahýbalo politickou, ekonomickou ale také bezpečnostní situací v pacifickém regionu. Naopak zamezení eskalace pro Čínu znamená výhru na obou frontách - prokáže schopnost přesvědčovat, zájem na stabilitě a míru v regionu, a zároveň to zachová status quo v regionu. Čína si navíc váží zlepšujících se vztahů s Jižní Koreou, které tato krize také vážně ohrožuje.⁴¹

6.5 Vztahy s Japonskem

Čína má s Japonskem historicky velmi komplikované a často vyhrocené vztahy a i přes nově budovanou soft power v regionu, kterou budu představovat v nadcházející kapitole, je právě Japonsko jedním z mála států, se kterým Čína jedná

³⁹ BBC: *China warns against Korea escalation*. Dostupné na: <http://www.bbc.co.uk/news/world-asia-21713340> (29.3.2013).

⁴⁰ BBC: *China warns against Korea escalation*. Dostupné na: <http://www.bbc.co.uk/news/world-asia-21713340> (29.3.2013).

⁴¹ CNN: *Will China Finally „bite“ Nort Korea?* Dostupné na: <http://edition.cnn.com/2013/03/11/opinion/lind-north-korea> (29.3.2013).

ne vždy zrovna v rukavičkách. Tento politický ale i bezpečnostní vztah pramení z historických vztahů, kdy ve 20. století Japonsko okupovalo Mandžusko, stálo na druhé straně pomyslné barikády během druhé světové války a po vzniku ČLR v roce 1949 a vzniku určitého sino-sovětského politicko-bezpečnostního bloku čínská propaganda tvrdě napadala japonský militarismus a kapitalismus (Yang, 2010, s. 84). Po rozpadu tohoto bloku v 60. letech byla ale Čína poměrně aktivní, snažila se mírově koexistovat se svým ostrovním sousedem a v 70. letech již zcela vymizela z politik obou států rétorika hrozby v podobě sousedního státu. V roce 1972 byl definitivně ukončen válečný stav mezi těmito státy. Po dobu studené války pak panoval mezi oběma státy pragmatický vztah, kdy Čína o Japonsku uvažovala jako o partnerovi, který balancuje sílu SSSR (Yang, 2010, s. 84 -85).

Historická nevraživost je však poměrně silně zakořeněná ve společnostech obou národů a i mladé generace rády připomínají příkoří, které byla Číně Japonskem ve 20. století způsobena. Například v roce 2005 se sešlo v čínském obchodním centru Zhongguancun zhruba deset tisíc studentů, aby připomněli okupaci Číny během druhé světové války. Naopak japonskou vládou nedávno schválená učebnice historie popisuje pro Čínu traumatickou událost Nankingského masakru tak, že Japonsko za tuto událost není nijak zodpovědné a popírá svou vinu. Ještě v roce 1989 proběhla v Číně vlna násilných protijaponských nepokojů, jejichž součástí byla i známá Pekingská demonstrace, při které došlo dokonce k útoku na japonskou ambasádu (Shirk, 2007, s. 141 - 142).

Kromě veřejně akceptovaného a vládou podněcovaného vnímání Japonska jako rivala/historického nepřítele je ale nutné mít na paměti, že je Japonsko jedním z hlavních ekonomických partnerů Číny a jde tak spíše o určité ideologické a strategické vnímání Japonska jako nepřítele. Samotná japonská vláda na tuto rétoriku slyší a sama pravidelně hraje na antičínskou notu směrem k obyvatelstvu. Ekonomická závislost těchto dvou států je pak jednoduše vysvětlitelná tak, že Japonsko investuje v Číně nemalé finanční prostředky, kdežto Čína je významným dodavatelem zboží. Až do roku 2004 byla Čína nejdůležitějším a největším obchodním partnerem na světě (Shirk, 2007, s. 145 – 149).

Čínská politika směrem k Japonsku je také velmi ovlivňována bezpečnostní politikou a geopolitikou. Japonsko je čínský bezprostřední soused, proto je politika směrem k němu do velké míry diktována právě otázkami bezpečnosti a tak se ve vztazích

s Japonskem rovina politická prolíná s rovinou bezpečnostní. Z tohoto důvodu jsem na ni zde alespoň v krátkosti poukázal (Yang, 2010, s. 87).

6.6 Závěry vyvozené z analýzy politického sektoru

V předchozí kapitole jsem analyzoval čínské chování v globální politice, v rámci regionálních politických struktur s důrazem na spolupráci Číny a zemí ASEAN, ale též v rámci aktivit 6PT, ASEAN + 3 a NEACD. Zaměřil jsem se rovněž na nově budovanou čínskou soft power. Z této kapitoly je jasně patrné, že již dnes je Čína globálním hráčem, který má účast i v nejdůležitější politicko-bezpečnostní struktuře současného globálního světa, kterou je Rada bezpečnosti OSN. Jak jsem prokázal, Čína zde razí politiku kooperace a lhostejnosti, přičemž si je ale schopná chránit své vitální zájmy (především pak statut Tchajwanu). Její globální politiky jsou tak mnohem méně intervenční než politiky USA. V pacifickém regionu je již dnes přijímána téměř všemi aktéry jako partner a daří se jí efektivně šířit svou kulturu a zájmy. Prostřednictvím soft power a ekonomické spolupráce na sebe efektivně navazuje většinu států regionu. Dokonce i s Jižní Koreou tak má intenzivní obchodní ale i politické vztahy, a přes rétorickou nevráživost a ekonomickou rivalitu je Čína ochotna obchodovat také s největším regionálním konkurentem, Japonskem. Čína je tedy zapojena v téměř všech globálních ale i regionálních politických strukturách a hraje zde výraznou roli.

7. Závěr

„Whether it's looking out over the next few years or the next quarter-of-a-century, how the world's most populous country handles the many development challenges it faces will go a long way toward determining what kind of world we inhabit.

Pick an issue – the environment, the military, international affairs, the global economy – China's choices will have a major impact on Asia and the world. If China makes the wrong decisions, the result will be chilling, not only for country's 1,3 billion citizens, but for many people beyond its borders as well.

Conversely, a China that successfully makes the transformation to a relatively affluent, open society will be both inspiration to other countries and a locomotive that will help to power the world's economies.

(Panitchpakdi, Supachai, cit. dle: Lehmann, 2004, s. 87).

Cílem mé diplomové práce bylo na základě kombinace politických a ekonomických předpokladů zodpovědět výzkumnou otázku, zda Čína může nahradit USA jakožto současného lídra mezinárodního systému právě díky těmto předpokladům, aniž by muselo dojít k překreslování mezinárodního systému, jeho struktur či jeho pravidel. Čína je v současném systému vnímána jako stát na semiperiferii, a v pacifickém regionu jí díky kombinaci silné ekonomiky, umírněného chování a nově budované soft power můžeme považovat za jasného lídra. Ostatně tak bývá často vnímána i okolními státy. Je to stát, který sám stojí za svým silným ekonomickým úspěchem a narozdíl od západních států má tu výhodu, že ještě před nedávnem se dal považovat za rozvojový. Dnes již bývá Čína označována za stát rozvíjející se a mnohdy i již rozvinutý. Narozdíl od USA, která se nachází ve fázi úpadku v rámci Kondratěvova cyklu, se Čína nachází teprve ve fázi expanze a jak jsem prokázal v ekonomické části analýzy, existuje ještě celá řada odvětví, která se v Číně teprve rozvíjet budou. Tato skutečnost a fakt, že Čína je i v době ekonomické krize velmi lákavou destinací zahraničních investic, ukazuje na to, že právě Čína bude tím státem, který má potenciál, díky kterému může USA na globálním trůnu nahradit. Čína má dostatečnou velikost státního území, velkou populaci, její kultura je šířená díky podpoře ministerstva zahraničí v celém regionu, stále jsou zde regiony, které se teprve začnou rozvíjet a nově se Čína snaží vytvářet i vnitřní trh. Na regionální úrovni

je velmi aktivní směrem ke všem státům pacifického regionu a to i přes leckdy ostré rétorické soupeření (Japonsko, Tchajwan, Jižní Korea).

Navíc jak jsem také prokázal, na globální úrovni existuje celá řada organizací, které velmi efektivně a dlouhodobě sloužily dosavadnímu lídrovi mezinárodního systému, ten tak mohl efektivně prosazovat své normy a stanovovat agendu v mezinárodním systému. Právě díky existenci těchto globálních struktur je pro Čínu velmi snadné nahradit dosavadního hegemonu USA právě prostřednictvím získání klíčového postavení v těchto globálních organizacích (WTO, IMF, WB, RB OSN). Role Číny v Radě bezpečnosti je navíc velmi rafinovaná. Čína je státem, který nejméně užívá právo veto a snaží se razit strategii kooperace a lhostejnosti, což například USA nedokázala.

Kupchan předpokládá, že pro to, aby se mohla Čína či jiný aktér stát lídrem v unipolárním systému (zde podotýkám, že Kupchan unipolární strukturu ve své koncepci umisťuje na úroveň regionů, přičemž já s ním souhlasím, ale i nad rámec unipolárních regionů přejímám tuto logiku na úroveň systémovou), potřebuje vytvářet určitý systém vazeb a norem, které ale zároveň platí i pro tohoto aktéra, a nejsou pouze pro využívání ostatních aktérů v regionu či na úrovni systému. Právě tyto kroky je v pacifickém regionu v současné době ze strany Číny možné sledovat. Ať již prostřednictvím partnerství ASEAN, NEACD, ASEAN + 3 či 6PT či snahou o urovnání v současnosti eskalujícího konfliktu na Korejském poloostrově. Čína tak přistupuje do regionálních partnerství, rozvíjí soft power a usiluje o dobré vztahy, proto může být v budoucnu přijímána na globální úrovni jako spolehlivý partner a nová supervelmoc.

Čína sama usiluje o to, aby byla na celém světě přijímána jako zodpovědná mocnost a celou řadu politik tomu přizpůsobuje. Když se toto propojí s budováním čínské soft power, máme docela jasný obrázek o tom, že Čína může být novou supervelmocí.

Odpověď na mou výzkumnou otázku tedy zní: ano, Čína se může stát novou supervelmocí na globální úrovni právě díky kombinaci ekonomické, politické, vojenské, geografické a sociokulturní dominance a prostřednictvím prosazení se ve stávajících globálních organizacích a strukturách. Přičemž není nikterak zapotřebí současný mezinárodní systém jakkoliv rekonstruovat, aby bylo Čínu možné jako tuto velmoc přijmout. Koneckonců, státy jsou pragmatické, jednají racionálně a kterýkoliv aktér, který je schopen nastolit či udržet stávající unipolární strukturu, je ostatními

přijat, protože stabilní systém je pro každého přijatelným prostředím pro existenci a sledování vlastních cílů.

Bibliografie a zdroje

Angang, Hu (2011): *China in 2020: A New Type of Superpower*. Brookings Institution Press, Washington D. C.

Ayhan, Kadir (2010): East Asian Regionalization and China's Soft Power in Southeast Asia. In.: Sandikli, Atilla ed.: *China. A new Superpower?* Bilgesam Publications, Istanbul, s. 182 – 198.

Bochterby, Joanna, Shaw, Rob (2012): *China Airports Evolution Report*. UBM Aviation Worldwide, Luton.

Bottelier, Pieter (2007): China and the World Bank: how a partnership was built. In.: *Journal of Contemporary China*, 16, May, s. 239 – 258.

Buzan, Barry, Little, Richard (2000): *International Systems in World history: remaking the study of International relations*. Oxford University Press, New York.

Buzan, Barry, Wæver, Ole (2003): *Regions and Powers: the Structure of International Security*. Cambridge University Press, Cambridge.

Buzan, Barry, Wæver, Ole (1998): *Security: A New Framework for Analysis*. Lynne Rienner Publishers, Inc., Colorado.

Cabada, Ladislav (2011): Východní Asie. In.: Cabada, Ladislav, Šanc, David ed.: *Panregiony ve 21. Století: Vývoj a perspektivy mezinárodních makroregionů*. Aleš Čeňěk, Plzeň, s. 240 – 302.

Chandler, Clay (1994): The Growing Urge To Break the Bank; A Chorus of Critics Say the World Bank Has Hurt the Poor and the Environment. In.: *The Washington Post*, 19. June 1994, s. H01.

Chung, Chien-Peng (2010): *China's Multilateral Cooperation in Asia and the Pacific*. Routledge, New York.

Dionne, E.J. JR (1998): IMF and its Critics. In.: *Commonweal*, January 16, 1998, s. 25

Dixon, Chris, Drakakis-Smith, David (1995): The Pacific Asian Region: Myth or Reality? In.: *Geografiska Annaler. Seroes B, Human Geography*, vol. 77, No. 2, s. 75 – 91.

Fishman, Ted C. (2005): *China, Inc.: How the Rise of the Next Superpower Challenges America and the World*. Scribner, New York.

Harris, Stuart (2004): China in the global economy. In.: In.: Buzan, Barry, Foot, Rosemary: *Does China Matter? A Reassessment*. Routledge, New York, s. 54 – 70.

Huang, Yukon (2013a): *China, The abnormal Great Power*. Carnegie Endowment, Washington.

Huang, Yukon (2013b): *China's Road to Becoming a "Responsible" World Power*. Carnegie Endowment, Washington.

Kim, Samuel, S. (2004): China in World Politics. In.: Buzan, Barry, Foot, Rosemary: *Does China Matter? A Reassessment*. Routledge, New York, s. 37 – 53.

Kissinger, Henry (1994): *Umění diplomacie: Od Richelieua k pádu berlínské zdi*. Prostor, Praha.

Kupchan, Charles A. (2007): After Pax Americana: Benign Power, Regional Integration, and the Sources of Stable Multipolarity. In.: *Buzan, Barry, Hansen, Lene eds.: International Security: Volume IV., Debating Security and the Impact of 9-11*. Sage Publications, London, s. 67 – 101.

Lehmann, Jean-Pierre (2004): China and the East Asian politico-economic model. In.: In.: Buzan, Barry, Foot, Rosemary: *Does China Matter? A Reassessment*. Routledge, New York, s. 87 – 106.

Li, Xin, Worm, Verner (2010): Building China's Soft Power for a Peaceful Rise. In.: *Journal of Chinese Political Science*, s. 69 – 89.

Mahtaney, Piya (2007): India, China and Globalization: The Emerging Superpowers and the Future of Economic Development. Palgrave Macmillan, London.

Ravenhill, John (2006): Is China Economic Threat to Southeast Asia? In.: *Asian Survey*, Vol. 46, No. 5 (September/October 2006), s. 653 - 674

Shirk, Susan L. (2007): *China: Fragile Superpower*. Oxford University Press, Oxford.

Segal, Gerald (2004): Does China Matter? In.: Buzan, Barry, Foot, Rosemary: *Does China Matter? A Reassessment*. Routledge, New York, s. 11 – 20.

Srivastava, Sadhana, Rajan, S. Ramikshen (2004): What Does the Economic Rise of China Imply for ASEAN and India?: Focus on Trade and Investment Flows. In.: *Foreign Investment in Developing Countries*. Palgrave Macmillan, London, s.171 – 200.

Stephey, M. J. (2008): A brief History of Bretton Woods System. In.: *Time Business & Money*, 21.8. 2008.... dostupné na:
<http://www.time.com/time/business/article/0,8599,1852254,00.html> (21. 2. 2013).

Wallerstein, Immanuel (2004): *World systems analysis: An Introduction*. Duke University Press, Durham.

Waltz, Kenneth N. (1979): *Theory of International Politics*. Addison-Wesley Publishing Company, Reading.

Wendt, Alexander (1999): *Social Theory of International Politics*. Cambridge University Press, Cambridge.

Yang, Jian (2010): In.: *Chinas Security Strategy towards Japan: Perceptions, Policies and Prospects*. In.: Sandikli, Atilla ed.: *China. A new Superpower?* Bilgesam Publications, Istanbul, s. 82 – 98.

Internetové zdroje

ASEAN: *ASEAN-China Dialogue Relations*. Dostupné na: <http://www.asean.org/>

ASEAN: *ASEAN Member States*. Dostupné na: <http://www.asean.org/>

BBC: *China warns against Korea escalation*. Dostupné na: <http://www.bbc.co.uk>

CIA World Factbook: *Brunei Profile*. Dostupné na: <https://www.cia.gov>

CIA World Factbook: *Burma Profile*. Dostupné na: <https://www.cia.gov>

CIA World Factbook: *Cambodia Profile*. Dostupné na: <https://www.cia.gov>

CIA World Factbook: *China Profile*. Dostupné na: <https://www.cia.gov>

CIA World Factbook: *Indonesia Profile*. Dostupné na: <https://www.cia.gov>

CIA World Factbook: *Japan Profile*. Dostupné na: <https://www.cia.gov>

CIA World Factbook: *Korea, North Profile*. Dostupné na: <https://www.cia.gov>

CIA World Factbook: *Korea, South Profile*. Dostupné na: <https://www.cia.gov>

CIA World Factbook: *Laos Profile*. Dostupné na: <https://www.cia.gov>

CIA World Factbook: *Malaysia Profile*. Dostupné na: <https://www.cia.gov>

CIA World Factbook: *Philippines Profile*. Dostupné na: <https://www.cia.gov>

CIA World Factbook: *Thailand Profile*. Dostupné na: <https://www.cia.gov>

CIA World Factbook: *Vietnam Profile*. Dostupné na: <https://www.cia.gov>

CNN: *Will China Finally „bite“ Nort Korea?* Dostupné na: <http://edition.cnn.com>

IMF: *Cooperation and Reconstruction (1944 – 71)*. Dostupné na: <http://www.imf.org/>

IMF: *Where the IMF gets its Money*. Dostupné na: <http://www.imf.org/>

IMF: *IMF Quotas*. Dostupné na: <http://www.imf.org/>

IMF: *IMF Voting Quotas and Voting Power and IMF Board of Directors*. Dostupné na: <http://www.imf.org/>

Marxists.org: *Speech By Chairman of the Delegation of the People's Republic of China, Deng Xiaoping, At the Special Session of the U.N. General Assembly*. Dostupné na: <http://www.marxists.org/>

OECD: *FDI Inflows to ASEAN, India and China*. Dostupné na: <http://www.oecd-ilibrary.org/>

The Telegraph: *China to overtake America by 2016*. Dostupné na: <http://www.telegraph.co.uk>

The World Bank Group: *World Bank Group Prezidents*. Dostupné na: <http://web.worldbank.org/>

Resumé

China is a very important country in contemporary globalised World. It plays an important role in the United Nations as one of the members of the UN Security Council. China is also a member of IMF and WTO. Contemporary China is very important in Pacific Region as a member of regional Forums and as an ASEAN strategic Partner. In contemporary globalized World China also plays role as the second biggest economy after the United States and as the most populous country with the biggest labour force. But is China a country, that will replace the United States as the most important systemic superpower? The question of my thesis is whether China has enough economic and political strength to replace the United states on a imaginary throne as the world superpower and leader, which will be followed and accepted by most countries all over the world.